

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

SADUTUS TURVAPAIKANHAKIJALASTEN KANSSA

Jutta Holtt

Jenna Säily

Opinnäytetyö
Toukokuu 2017
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

HOLLT, JUTTA & SÄILY, JENNA:
Sadutus turvapaikanhakijalasten kanssa

Opinnäytetyö 64 sivua, joista liitteitä 3 sivua
Toukokuu 2017

Opinnäytetyömme aiheena oli turvapaikanhakijalasten sadutus vastaanottokeskuksessa. Työssämme käytimme sadutusta työvälineenä turvapaikanhakijalasten kanssa. Sovimme vastaanottokeskukseen neljä sadutuskertaa. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia, millaisia teemoja lasten saduista nousee ja miten saduista näkyy lasten kokemusmaailma. Tarkoituksenamme oli myös tutkia, millaisia haasteita sadutuksen käytännön toteutuksessa on turvapaikanhakijalasten kanssa. Yhteistyökumppanimme toimi eräs vastaanottokeskus Suomesta. Tutkimuksemme kohderyhmänä oli neljä lasta vastaanottokeskuksesta. Tutkimusotteemme oli laadullinen ja aineistona tutkimuksessamme ovat lasten sadut ja piirustukset, vastaanottokeskuksen työntekijän haastattelu sekä meidän tutkijoiden omat muistiinpanot ja havainnot sadutuseroista.

Tutkimuksen tulosten perusteella turvapaikanhakijalasten saduista heijastuu lasten kokemusmaailmaa. Teemoina lasten saduista nousivat esimerkiksi uhat, menetykset ja traumaattiset kokemukset. Toisaalta saduissa näkyy myös lasten arkipäivä, perhe ja itselle tärkeät asiat sekä tapahtumat. Satujen kautta lapset voivat käsitellä mielikuvituksen turvin vaikeita ja traumaattisiakin asioita. Tuloksissa ja käytännön toteuttamisen myötä tuli myös ilmi haasteiden läsnäolo sadutuksen toteuttamisessa turvapaikanhakijalasten kanssa. Haasteina olivat esimerkiksi yhteisen kielen puute ja kulttuurierot.

Tutkimuksemme perusteella sadutus soveltuu käytettäväksi turvapaikanhakijalasten kanssa. Vaikka kohderyhmänä turvapaikanhakijalapsen ovat erityisen suojelun tarpeessa, sadutus on turvallinen ja lapsilähtöinen tapa kuulla lasta. Sadutus antaa lapselle mahdollisuuden tulla kuulluksi. Menetelmä kannustaa ja rohkaisee lasta kertomaan omia ajatuksiaan, sillä sadutuksessa ei ole oikeaa tai väärää satua.

Sadutus työmenetelmänä on toimiva ja siirrettävissä kaikkiin asiakasryhmiin. Toimintaa voi kuitenkin olla tarpeen muokata kohderyhmän mukaan. Työntekijän tulee tiedostaa mahdolliset haasteet sadutusmenetelmän käytössä kyseisen asiakasryhmän kanssa työskennellessä.

Opinnäytetyömme tulokset eivät ole luotettavasti yleistettävissä pienen otannan ja aineiston takia. Kirjallisuus, saduista nousseet teemat ja kohtaamamme haasteet kuitenkin tukevat toinen toisiaan. Jotta tulokset olisivat luotettavampia, olisi otannan oltava isompi ja tarvittaisiin pidempi työskentelyjakso lasten kanssa sadutuksen äärellä. Lasten osallistuminen tutkimukseen perustui vapaaehtoisuuteen, mutta on huomioitava lasten rajallinen kyky ymmärtää tutkimuksen kohteena oleminen.

Asiasanat: sadutus, pakolaisuus, turvapaikanhakijalasten kokemukset, sadutuksen haasteet

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

HOLLT, JUTTA & SÄILY, JENNA:
Storycrafting With Asylum Seeking Children

Bachelor's thesis 64 pages, appendices 3 pages
May 2017

The theme of this thesis is storycrafting as a working method with asylum seeking children. The purpose was to study themes of stories told by asylum seeking children and how these fairy tales depict their experiences. The aim was to gather information about the challenges of using storycrafting as a method with asylum seeking children.

The study was qualitative in nature, and based on children's fairy tales, drawings, semi-structured interview of an employee and researchers notes and free observation. The data were collected in four storycrafting sessions. The research group included four asylum seeking children living in the reception centre.

The results revealed that fairy tales reflect children's experiences. The main themes that arose from the fairy tales were threats, losses and traumatic experiences. However, the fairy tales also showed children's everyday life, family and meaning full events. After the study the challenges of using storycrafting method with asylum seeking children became clear. Some of the challenges were lack of common language and cultural differences.

Based on the observations made in this study storycrafting method can be used as a working method with asylum seeking children. Storycrafting is a safe and child-oriented way of hearing a child. Storycrafting gives a child a chance to be heard. As a working method storycrafting is an effective and assignable method for all kind of client work. Although the results of this thesis are not necessarily reliable because of the low number of participants. The results would be more reliable with higher number of participants. It would also take more time with using the method.

Key words: storycrafting, refugees, asylum seeking children's experiences, challenges of storycrafting

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	7
2.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	7
2.2	Tutkimusmenetelmä.....	8
2.3	Aineiston keruu ja analysointi	9
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	10
3.1	Sadutus.....	10
3.2	Sadutuksen taustat.....	11
3.3	Osallisuus sadutuksessa	13
3.4	Sadutus varhaiskasvatuksen työvälineenä turvapaikanhakijalasten kanssa 14	
3.5	Lapset ja etiikka	17
4	PAKOLAISUUS	20
4.1	Pakolaisuus maailmalla ja Suomessa.....	20
4.2	Turvapaikanhakijalasten kokemuksia pakolaisuudesta	22
5	SADUTUS VASTAANOTTOKESKUKSESSA.....	24
5.1	Sadutuskertojen valmistelu	24
5.2	Sadutuskerrat	25
5.2.1	Ensimmäinen sadutuskerta.....	27
5.2.2	Toinen sadutuskerta	33
5.2.3	Kolmas sadutuskerta	39
5.2.4	Neljäs sadutuskerta.....	41
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	42
6.1	Satujen teemat.....	42
6.2	Sadutuksen haasteet turvapaikanhakijalasten kanssa.....	45
6.3	Aikuisen rooli	47
6.4	Vastaanottokeskuksen työntekijän haastattelu.....	49
7	POHDINTA.....	52
7.1	Luotettavuus.....	52
7.2	Eettisyys.....	54
7.3	Itsearviointi	55
7.4	Kehittämisehdotukset.....	57
	LÄHTEET.....	59
	LIITTEET	62
	Liite 1. Saate- ja lupakirje lasten vanhemmille	62
	Liite 2. Vastaanottokeskuksen työntekijän haastattelukysymykset	64

1 JOHDANTO

Maailma on viime vuosina muuttunut ja konfliktit ovat lisääntyneet. Elämme hyvin epävakaa maailmassa ja epävakaa aikaa. Yhä enemmän ihmisiä joutuu lähtemään omasta kotimaastaan pakoon sotia ja ihmisoikeusloukkauksia. Ihmisten pakeneminen on lisännyt pakolaisuutta ja aiheuttanut niin sanotun pakolaiskriisin. Pakolaisia on tällä hetkellä maailmassa enemmän kuin koskaan ennen. Arvioiden mukaan heitä on yli 65 miljoonaa. Myös Suomi on ollut uuden haasteen edessä, sillä Suomeen saapui pakolaisia vuonna 2015 32 500, joka on melkein kymmenkertainen määrä verrattuna vuoteen 2014. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat ovat aiheuttaneet paljon keskustelua, kohua ja pelkoa suomalaisten keskuudessa. Myös media on ollut vahvasti mukana tässä keskustelussa, niin tuomassa tietoa kuin luomassa pelkoja. Pakolaiskriisi on koskettanut erityisen paljon lapsia, sillä arviolta yli puolet maailman pakolaisista on lapsia. Lapsipakolaiset ovat erityisen heikossa asemassa ja heitä tulisi erityisesti suojella.

Pakolaiskriisi ja erityisesti lasten kohtaamat kokemukset saivat meidät pohtimaan näiden näkökulmien käsittelyä opinnäytetyössämme. Halusimme yhdistää näihin näkökulmiin toiminnallisen työmenetelmän. Molemmilla oli kiinnostusta lähteä hyödyntämään sadutusta tässä yhteydessä.

Yhteinen kiinnostuksemme sadutusta kohtaan oli herännyt toisena opiskeluvuonna luovien menetelmien tunneilla. Sadutuksen ollessa lapsilähtöinen menetelmä, pohdimme, että olisi hienoa yhdistää nämä kaksi yllä mainittua teemaa. Aiheisiin syvemmin perehtyessämme halusimme lähteä kokeilemaan ja tutkimaan sadutuksen mahdollisuuksia käytännössä. Koimme, että opinnäytetyössämme voisimme sukeltaa turvapaikanhakijalasten maailmaan aivan uudella tavalla ja tuoda edes pieneltä osalta heidän ääntänsä kuuluviin antaen heille positiivisia kokemuksia kuulluksi tulemisesta. Yhteistyökumppaniksemme saimme erään vastaanottokeskuksen, jonka myötä teemat yhdistyivät luonnollisesti.

Opinnäytetyössämme käytimme sadutusta työvälineenä turvapaikanhakijalasten kanssa. Työssämme sadutimme eri-ikäisiä ja eri kulttuuritaustaisia turvapaikanhakijalapsia. Sadutusta olimme käyttäneet aikaisemmin päiväkotiharjoitteluidemme aikana. Uuden näkökulman yhdistettyä sadutukseen, saimme tutkijoina mielenkiintoisen oppimisen paikan muuten jo tutun työvälineen kanssa. Työmme kautta meillä oli mahdollisuus kokea itse

uutta sekä antaa lapsille uusia hienoja ja tärkeitä kuulluksi tulemisen kokemuksia. Kallinen, Pirskanen & Rautio (2015, 188) toteavat myös, että tutkimus voi olla tutkijalle suuri oppimisprosessi ja sitä opinnäytetyömme meille todella oli.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tutkia, millaisia teemoja lasten saduista nousee ja miten saduista näkyy lasten kokemusmaailma. Toisena tavoitteenamme oli tutkia, millaisia haasteita sadutuksen käytännön toteutuksessa on turvapaikanhakijalasten kanssa. Lisäksi tarkoituksenamme oli tuoda sadutusta menetelmänä tutuksi niin vastaanottokeskuksen lapsille kuin työntekijöille ja täten luoda pohjaa sadutuksen käyttämiselle tulevaisuudessa luonnollisena työvälineenä ja tapana kuulla lapsia.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa selvitämme opinnäytetyömme lähtökohtia. Kerromme työmme tutkimustehtävästä ja tutkimuskysymyksistä. Lisäksi kerromme käyttämistämme tutkimusmenetelmästä, aineiston keruusta ja aineiston analysointitavasta.

2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tutkimustehtävänä oli tuoda näkyväksi lasten ääntä, kokemuksia ja ajatuksia sadutuksen avulla. Tarkastelun kohteena olivat saduista nousseet teemat. Lisäksi tarkastelimme miten lasten kokemukset näkyvät saduista. Tutkimustehtävänämme oli myös selvittää, millaisia haasteita sadutuksen käytännön toteutuksessa on turvapaikanhakijalasten kanssa.

Aikuisen toiminnalla sadutustilanteissa on suuri merkitys, jotta lapsen osallisuus toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla. Sadutustuokioissa meillä oli tulkki tukenamme. Hänen läsnäolonsa oli välttämätöntä yhteisen kielen puuttuessa. Tämän vuoksi tulemme työssämme nostamaan esille myös tulkin käyttöön liittyviä asioita.

Aikaisempien sadutuskokemustemme vuoksi hypoteesinamme oli, että turvapaikanhakijalasten saduttamisessa tulemme kohtaamaan erilaisia haasteita. Tehdessämme opinnäytetyön kirjallisuuskatsausta, kirjallisuus vahvisti olettamusta, että turvapaikanhakijalasten saduttamisessa on erilaisia haasteita kuin esimerkiksi kantasuomalaisten lasten kanssa. Tätä halusimme lähteä käytännössä tutkimaan työmme toteuttamisen kautta. Halusimme tutkia, kohtaammeko itse näitä haasteita ja millaisia muita eroavaisuuksia kohtaisimme näitä lapsia saduttaessa.

Tutkimuskysymyksiä meillä oli työssämme kaksi. Näiden kysymysten avulla tavoitteenamme oli selvittää lasten näkemyksiä ja kokemuksia sekä turvapaikanhakijalasten saduttamisen haasteita.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Mitä teemoja lasten saduista nousee?
 - Miten saduista näkyy lasten kokemusmaailma?

2. Millaisia haasteita sadutuksen käytännön toteutuksessa on turvapaikanhakijalasten kanssa?

2.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on luoda uutta alalle (Vilkkä & Airaksinen 2003, 27), tutkimuksemme kohde-ryhmä tuo uutta näkemystä sadutuksen käyttöön. Sadutus on narratiivinen menetelmä ja sen vuoksi opinnäytetyömme toteutuu laadullisen tutkimusotteen näkökulmasta. Denzin & Lincoln (2005) mukaan laadullisen tutkimuksen ydintä on ilmiön ymmärtäminen ja selittäminen. Elämismaailman todellisuutta on tarkoitus tuoda näkyväksi yksittäisten ihmisten näkökulmasta. Saatu tieto perustuu pääosin narratiivisesti, suullisesti tai kirjallisesti kerättyyn aineistoon varsinaisen tutkimusjoukon jäädessä varsin pieneksi. Tutkimus ei pyri tilastollisiin yleistämiin. (Uusitalo 2006, 71–72.) Tuomi ja Sarajärvi (2009, 18–19) painottavat teorian merkitystä laadullisessa tutkimuksessa. Tutkimus ei voi olla teorialontta, jos sillä on tutkimuksen status.

Tutkimuksemme perustuu yksittäisten lasten satujen tarkasteluun. Saduista tulevat ilmi yksittäisten lasten ajatukset, kokemukset ja kokemusmaailma. Työssämme pyrimme pääsemään sisään yksittäisiin tapauksiin, joten keräämme luotettavaa tietoa vain koskien näiden lasten ajatuksia ja näkemyksiä. Täten työmme tulokset eivät ole yleistettävissä laajemmassa mittakaavassa. Opinnäytetyömme tuloksista voi kuitenkin saada viitteitä siitä, miten sadutus voi toimia myös muissa samankaltaisissa konteksteissa ja minkälaista mielenmaisemaa sadut mahdollisesti maalaavat turvapaikanhakijalasten maailmasta ja kokemuksista.

Havainnoimme lapsia sadutustilanteissa. Havainnointia pidetään laadullisessa tutkimuksessa toisena yleisenä tiedonkeruumenetelmänä. Kun tutkija toimii aktiivisesti tutkimuksensa tiedonantajien kanssa, puhutaan osallistuvasta havainnoinnista. Sitä, kuinka paljon osallistuvassa havainnoinnissa tutkijan kuuluu vaikuttaa tai olla vaikuttamatta tapahtumien kulkuun, ollaan monta mieltä. Jos pyritään enemmän ymmärtämiseen kuin toiminnan muuttamiseen, ei tutkijan toimiminen asioiden muuttajana ole tarpeellista. Osallistuvan havainnoinnin sisällä voidaan puhua tutkijan osallistumisen eri asteista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81–82.) Sadutustilanteet menivät lasten ehdoilla ja heidän sanelemanaan. Aikuisen rooli ei ollut olla tilanteen hallitsija. Me tutkijat osallistuimme toimintaan aktiivisesti, mutta tavoitteemme ei ollut puuttua esimerkiksi lapsen toimintaan tai kontrolloida sitä.

2.3 Aineiston keruu ja analysointi

Opinnäytetyömme aineisto koostuu tutkimukseen osallistuneiden lasten saduista ja piirustuksista. Sadut ja piirustukset kerättiin neljällä sadutuskerralla, jotka toteutimme vastaanottokeskuksessa. Olemme käyttäneet prosessin kuvaamisen ja analysoinnin tukena tekemiämme muistiinpanoja ja havaintoja. Lisäksi haastattelimme opinnäytetyöhöemme vastaanottokeskuksen työntekijää. Haastattelussa käytimme puolistrukturoitua teema-haastattelua (ks. Liite 2).

Käytimme opinnäytetyössämme teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Hyödynsimme sisällönanalyysissä abduktiivista päättelyä, jossa teorian muodostaminen perustuu jollekin johtoajatukselle. Abduktiivisessa päättelyssä teoria keskustelelee aineiston kanssa, eli kirjoituksessa vaihtelee teoria ja aineisto. Tutkijan tavoitteena on yhdistää näitä kahta siten, että analyysissä voi syntyä jotain uutta. Opinnäytetyössämme meillä johtoajatuksena oli se, että lasten saduissa näkyy heidän aikaisemmat kokemuksensa sekä se, että sadutuksessa turvapaikanhakijalasten kanssa on haasteita. Teoria myös tukee vahvasti ajatuksiamme. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–97.)

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa käsittelemme työmme keskeistä käsitteistöä. Työn teoreettinen viitekehys rakentuu käsitteistä sadutus, pakolaisuus ja turvapaikanhakijalasten kokemukset.

3.1 Sadutus

Sadutus on suomalainen työmenetelmä, jota voi soveltaa vaivatta erilaisissa ympäristöissä, kuten kotona, päiväkodissa, koulussa tai harrastuksissa. Sadutuksessa hienoa on se, ettei tarvita mitään erityisiä välineitä. Riittää, että saduttajalla eli sadun kirjaajalla on aikaa kuunnella ja kirjata sadutettavan eli tarinan kertojan satu. Saduttaja toimii myös sadutukseen innostajana. Sadutuksen ideana on, että lapsen ääni tulee kuuluviin ja lasta kuunnellaan. Sadutus mahdollistaa lapsen aidon kohtaamisen ja antaa aikuiselle työvälineen lapsen osallisuuden toteutumiseksi. Keskeistä sadutuksessa on myös kerronta, toisen kunnioittaminen ja arvostus. (Karlsson 2014, 18, 20.)

Sadutusta voi toteuttaa yksittäisille henkilöille tai ryhmälle. Ryhmälle sadutus tapahtuu niin, että jokainen ryhmässä saa halutessaan sanoa keksimiään lauseita tai sanoja satuun vapaassa järjestyksessä. Yksilöä saduttaessa tapahtuma on intiimimpi ja siinä saduttaja ja sadutettava ovat tilanteessa keskenään. Sadutuksessa saduttaja kirjaa sadutettavan tai sadutettavien omin sanoin kertoman tarinan sanatarkasti ja lukee sen lopuksi ääneen. Sadutettavalla on myös mahdollisuus muuttaa satua niin halutessaan. Tärkeää sadutuksessa on se, että päätösvalta ja tekijänoikeudet ovat koko sadutuksen ajan sadun kertojalla. (Karlsson 2014, 34, 40–41.)

Saduttajan tulee olla aidosti kiinnostunut saduttamisesta ja olla omaksunut sen idea avoimesta, kuuntelevasta, tasavertaisesta ja ylitulkinnasta vapaasta tyylistä. Saduttajan ei siis tule kysyä lisäkysymyksiä vaan keskittyttävä kirjoittamaan satu sanasta sanaan. Onnistunut sadutus vaatii saduttajalta ymmärrystä sadutuksesta ja sen periaatteiden noudattamista. Menetelmän tarkoituksena on antaa valta kertojalle. Onkin tärkeää ymmärtää se, ettei satu, sen sisältö tai lopputulos ole tilanteessa pääroolissa, vaan itse prosessi. Tärkeintä on kertojan kohtaaminen. (Karlsson 2014, 24–25, 29, 49.)

Sadutus menetelmänä käsittää monia erilaisia teoreettisia ajatuksia. Karlssonin (2000, 92) mukaan sadutuksessa näkyy toiminnan dynaaminen ja suhteellinen tiedonkäsitys, sillä lapsen ajatukset kirjataan juuri niin kuin lapsi ne kertoo sanasta sanaan. Kiinnostuksen kohteena ovat lapsen ajatukset. Sadutustilanteessa ei ole olemassa oikeaa tai väärää, eikä satuja tule arvostella tai arvioida. Vuorovaikutustapahtuma itsessäänkin on jo erilainen, sillä lapsi puhuu ja aikuinen on kuuntelijan roolissa. Yleensä on totuttu siihen, että aikuinen puhuu ja lapsi kuuntelee. Aikuinen on ollut se, joka on johdatellut lasta kysymyksiin eikä tilanne ole ollut tasavertainen. Sadutustilanteessa siis aikuinen ja lapsi ovat tasavertaisia.

Sadutus aloitetaan lauseella: “Kerro satu (tai tarina), sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.” Saduttajan ei siis tule tilanteessa antaa aihetta, josta sadutettavan tulisi kertoa, vaan valta sadusta ja sen sisällöstä on aina sadutettavalla. Saduttaja ei myöskään päättä, millainen sadun tulisi olla, vaan satu on juuri sellainen kuin saduttaja sen sanoo olevan. Satu voi olla yksi sana tai kymmenen sivua. Karlssonin (2014, 24) mukaan satuun tulisi aina merkitä lapsen etu- ja sukunimi, ikä, kerrontapaikka, päivämäärä, kirjaaja ja kuulijat. (Karlsson 2014, 24.)

Sadutettaessa voi tulla vastaan tilanne, jossa saduttaja ei ehdi kirjaamaan satua. Silloin hän voi pyytää lapselta “Odota vähän, en ole vielä ehtinyt kirjoittaa kaikkea.” Se ei yleensä häiritse lasta, vaan lapsi saa tilaisuuden miettiä, miten satu jatkuu. Saduttajan tulisi myös kirjata satu kieliasusta välittämättä, juuri niin kuin lapsi sen sanoo. Lapsen suusta esimerkiksi traktori voi olla laktoli. Saduttajan olisi hyvä osoittaa olemuksellaan, esimerkiksi ilmeillään ja eleillään, olevansa aidosti kiinnostunut ja tasavertainen sadutettavan kanssa. Vaikka sadun sisältö ja elementit kuulostaisivatkin saduttajan tai muiden korvaan epäsovelialta tai sopimattomilta, tulee tulkintatarpeista luopua ja hyväksyä satu sellaisenaan, lapsen kertomana. (Karlsson 2014, 24, 26, 38, 43, 262, 264.)

3.2 Sadutuksen taustat

Sadutus on koulupsykologi Monika Riihelän 1980-luvulla kehittämä menetelmä, joka sai alkunsa hänen kehittämisestään haastattelumenetelmästä nimeltä aikakortit. Aikakorttien tarkoitus oli auttaa lasta kertomaan omista kokemuksistaan ja tunteistaan. Aikakorttien

ideana oli antaa tilaa lasten ajatuksille sekä puheelle ja viedä tilannetta pois aikuisjohtoisesta haastattelusta, jossa aikuinen esittää lapselle kysymyksiä luullen tietävänsä niihin jo vastauksen. Monesti näissä tilanteissa lapsi vastaa miellyttääkseen aikuista tai jättää kokonaan vastaamatta, sillä kokee vastaamisen turhaksi. (Karlsson 2000, 90–93; 2014, 192–196; Kallinen, Pirskanen & Rautio 2015, 84–85.) Useasti lapset ovat passiivisia toiminnan kohteita. Toimintaa suunniteltaessa ja toteuttaessa lapsi jää vaille mahdollisuutta vaikuttaa. Aikuinen opettaa ja lapsi kuuntelee, oppien sen mitä aikuinen hänelle opettaa. Sadutuksen ideana on ottaa lapsi mukaan tähän suunnitteluprosessiin ja muuttaa lapsen rooli passiivisesta vastaanottajasta osallistuvaksi subjektiksi. Muutos tapahtuu siten, että lapsi otetaan huomioon ja hänen ideoitansa kuullaan. Sadutus pohjautuu aktiiviseen lapsikäsitukseen. Sadutuksessa halutaan nostaa esiin lasten kyvyt, taidot ja tieto. (Karlsson 2000, 34, 42–43, 45–46, 93.)

Aikakorttimenetelmä kehittyi sadutukseksi monien eri ympäristöjen ja reittien kautta. Kehitystyö on ulottunut niin toimintakulttuurien kuin myös tutkimusmenetelmien kehitykseen. Sadutuksen synty perustuikin siihen, että Riihelä halusi tuoda paremmin esille lasten omia ajatuksia ja maailmaa, heidän omien sanojensa kautta. Sadutusmenetelmässä keskiössä on nimenomaan lapsi, lapsen ajatukset sekä hänen kuuntelunsa ja kohtaamisensa. (Karlsson 2014, 197.) YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen sisältyy oleellisesti lasten kuuleminen ja osallisuus. Lasten oikeuksien sopimuksen (60/1991) 12. ja 13. artikla erityisesti sisällyttävät sadutuksen idean. Sopimuksessa sanotaan, että sopimusvaltioiden tulee taata lapselle oikeus muodostaa omat näkemykset ja annettava kuulemiseen mahdollisuus. Lapsella on myös oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä ja päättää siitä, millaisin keinoin hän niitä tuo esiin ja kertoo muille. Tämä onkin yksi tärkeä syy siihen, miksi kaikilla lapsilla tulisi olla keino ja mahdollisuus tuoda omia ajatuksia esiin. Sadutus on yksi työväline tämän mahdollisuuden lisäämiseksi.

Kuperkeikkakyyti-verkosto aloitti toimintansa vuonna 1992. Kuperkeikkakyyti-verkoston kuului 15 kuntaa ja sen tavoitteena oli uudistaa työtapoja, jotta lapset tulisivat toiminnassa paremmin näkyviksi. (Karlsson 2000, 95.) Kuperkeikkakyyti-verkoston pohjalta ja sen avulla huomattiin tarve kehittää työtapoja, joilla lapsi tulisi paremmin näkyväksi arjessa. Tämän ansioista vuonna 1995 käynnistyi Stakesin (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus) Satukeikka-hanke. Satukeikka-hankkeen avulla sadutusta alettiin ensimmäistä kertaa soveltaa ja kehittää valtakunnallisesti. Hanke alkoi 14 kunnassa, mutta levisi myöhemmin moniin eri kuntiin ja myös eri maihin (Karlsson 2000,

95). Satukeikka-hankkeessa menetelmä sai lopulta nimekseen sadutus ja sitä alettiin soveltaa nykyisellä tavalla (Karlsson 2014, 192). Satukeikka-hankkeessa lasten satuja kirjattiin ylös ja niillä käytiin satukirjeenvaihtoa muiden kuntien lasten ja nuorten kanssa (Karlsson 2000, 91–92). Hanke ja verkosto tuottivat haluttua tulosta, sillä Satukeikka-hankkeen myötä toimintakulttuurit muuttuivat ja lapsia alettiin todella kuunnella (Karlsson 2014, 200).

Myöhemmin professori Liisa Karlsson on tutkinut ja kehittänyt sadutusta vielä enemmän. Karlsson on muun muassa kirjoittanut tutkimuksen *Saduttamalla lasten kulttuuriin* (1999), jossa hän analysoi sadutusta ja sen kehittämistä. Hän on myös kirjoittanut ensimmäisen sadutusta koskevan väitöskirjan vuonna 2000 (*Lapsille puheenvuoro – Ammattilaisten perinteet murroksessa*). Myöhemmin sadutuksesta on tehty lukuisia kirjoja, videoita, väitöskirjoja, tutkimuksia ja artikkeleita. Sadutusta on myös hyödynnetty monissa eri kehityshankkeissa monilla eri aloilla. Lisäksi sadutusta on sovellettu ja muokattu erilaisiin käyttötarkoituksiin kuten esimerkiksi tarinasävellykseen. (Karlsson 2014, 200–214.)

Nykyään sadutus on levinnyt myös muihin maihin ympäri maailmaa. Sadutusta on käytetty menetelmänä esimerkiksi eri kulttuureihin tutustuessa. Sadutusta voidaan käyttää apuna muun muassa kansainvälisyyskasvatuksessa. Sadutusta on lisäksi hyödynnetty satukirjeenvaihdossa suomalaisten ja muiden maiden lasten välillä. Satukirjeenvaihdon avulla lapset oppivat toisistaan ja toistensa kulttuurista mielekkäällä tavalla. Suomalaiset ovat olleet satukirjeenvaihdossa muun muassa palestiinalaisten lasten kanssa, jotka asuivat pakolaisleirillä. Tämä projekti oli nimeltään *Wa Tawassul – Satusilta – Kotka-Beirut*. Satukirjeenvaihtoa on käyty myös muiden pohjoismaiden kanssa (Karlsson 2014, 120, 188.)

3.3 Osallisuus sadutuksessa

Osallisuus on kuulumisen tunnetta, vaikuttamisen mahdollisuutta ja tunnetta siitä, että omalla osallistumisella ja läsnäololla on merkitystä. Osallisuudessa on vahvasti läsnä lapsilähtöisyys, joka tarkoittaa toiminnan kumpuamista lapsen tarpeista. Lapselle on tärkeää saada tehdä itse ja vaikuttaa sekä olla aktiivinen ja tulla arvostetuksi. Aktiivisena toimijana toimiminen innostaa ja vahvistaa lapsen luottamusta omiin ajatuksiin ja kykyihin.

Sadutuksessa lähtökohtana ovat juuri lapsen omat ajatukset, kokemukset, mielenkiinnon kohteet ja ehkä mieltä askarruttavat kysymykset. Sadutuksessa lapsi ei vain passiivisesti osallistu aikuisen valmiiksi määräämän toimintaan, vaan lapsi on aktiivisessa roolissa vaikuttamassa toiminnan sisältöön. Nämä ovat osallisuuden käsitteen ydinajatuksia. Vaikka sadutus on ylhäältä annettu teema, lapsi määrittelee lopun. Aikuisen rooli on olla kuulija, rohkaisija, asioiden yhteen kokoaja ja dokumentoija. Aikuisella on näennäisesti passiivinen asema, vaikka todellisuudessa hänen on oltava erittäin valpas, herkkä ja oivaltava kuulija. (Karlsson 2012, 46; 2014, 29; Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2015, 18.)

Turja (2011, 48) toteaa pienten lasten osallisuuden lähtevän mikrotason vuorovaikutustilanteista, joissa he saavat konkreettisia kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta heille itselleen läheisissä asioissa. (Laakso 2014) mukaan kuulluksi tulemisen ja osallisuuden kokemus vahvistavat lapsen ajattelua, itseymmärrystä ja -luottamusta ja siten tukee lapsen myöhempää selviytymistä erilaisista tilanteista (Lajunen ym. 2015, 19). Karlsson (2012,43; 2014, 226–227) toteaa, että sadutus luo hyvän edellytyksen osallisuuden toimintakulttuurin kehittymiselle. Jotta lasten osallisuus ja aktiivinen toimijuus ovat mahdollista yhteisön arjessa, tarvitaan tietoa lasten näkökulmista ja ajatuksista. Sadutuksen avulla lapsen ääni tulee kuuluviin, lapsen aloitteille jää tilaa sekä ajatukset tulee kuulluksi. Parhaimmillaan aikuinen oppii kuuntelemaan mitä lapsella on sanottavana. Aikuinen voi tutustua lapseen syvemmin kuin aikaisemmin. Samalla aikuinen voi syventyä lapsen kulttuuriin ja oppia siitä. Sadutus antaa kanavan myös kulttuurin ilmenemiselle.

Osallisuus on jotain yhteistä, jaettavaa. Osallisuus liittyy vahvasti yhteisöllisyyteen, jossa olennaista on lasten ja aikuisten tasavertainen toiminta, dialogi ja vuorovaikutus. Karlsson (2014, 58) toteaa, että sadutus saa aikaan yhteisen luottamuksen ja yhteenkuuluvuuden tunteen. Luottamus puolestaan luo turvallisuutta, ja turvallisessa ilmapiirissä lapsi uskaltaa ilmaista itseään, omia ajatuksiaan ja tarpeitaan, ilman hylkäämisen tai torjunnan pelkoa. Aito osallisuus vaatii aikuiselta tilan ja mahdollisuuksien antamista lapsille, kuuntelemista lapsen tasolta, reflektointia omista havainnoistaan ja heittäytymistä vastavuoroiseen yhteiseen tekemiseen. (Karlsson 2006, 16.)

3.4 Sadutus varhaiskasvatuksen työvälineenä turvapaikanhakijalasten kanssa

Sadutusta on käytetty jonkin verran turvapaikanhakijalasten kanssa. Esimerkiksi Minna Lähteenmäki on kirjoittanut väitöskirjan *Lapsi turvapaikanhakijana - Etnografisia näkökulmia vastaanottokeskuksen ja koulun arjesta*. Väitöskirjassaan Lähteenmäki on hyödyntänyt sadutusta työmenetelmänä toimiessaan lasten kanssa. Sadutusta on lisäksi hyödynnetty myös maahanmuuttajataustaisten lasten parissa. Lapsia on voitu saduttaa omalla äidinkielellään tulkin tai vanhempien avulla tai valtakielellä. Valtakielellä saduttaessa lapset ovat voineet esimerkiksi huomata sen, kuinka hyvin he tulevat ymmärretyksi myös tällä heille vieraalla kielellä ja näin ollen uskaltaneet jatkossa käyttämään kieltä enemmän ja rohkeammin. (Karlsson 2014, 110.)

Turvapaikanhakijalasten sadutus ei eroa maahanmuuttajataustaisen lasten sadutuksesta oikeastaan laisinkaan. Ainoastaan kielellisissä taidoissa voi olla eroja. Yleisestikin valtakielen oppiminen on hyvin yksilöstä riippuvaa. Turvapaikanhakijalapsen sadutuksen avulla muun muassa kertoa lähtömaastaan ja omista kokemuksistaan. Sadut kertovat yleensä niistä oloista ja paikoista, joissa sadututettavat elävät tai ovat eläneet. Lapsien sadut voivat siis liittyä esimerkiksi elämään vastaanottokeskuksessa tai omaan menneisyyteen. Sadut kertovat usein lasten kulttuurista, perinteistä ja tavasta, jolla he kokevat maailmaa. (Karlsson, Levamo & Siukkonen, 2014, 12.) Sadutuksen avulla lapsiin on ollut ehkä helpompi tutustua ja arvostus näitä lapsia kohtaan on myös voinut kasvaa (Karlsson 2014, 112). Eroavaisuuksia turvapaikanhakijalasten ja muiden lasten sadujen välillä on ollut kuitenkin se, että turvapaikanhakijalasten saduissa useammin nousee esiin uhkia ja menetyksiä verrattuna muiden lasten kertomuksiin (Karlsson 2014, 213).

Omien ajatusten kertominen voi tuntua turvapaikanhakijalapsesta hyvin vieraalta ajatukselta. Sadutuksen kaltainen kerrontakulttuuri voi olla vierasta lapselle. Jos lapsi ei ole tottunut kertomaan omia ajatuksiaan, voi se alkuun tuntua hyvin hankalalta. Lapsesta voi tuntua myös siltä, ettei hänellä ole mitään sanottavaa, sillä aikaisemmin heille on voitu kertoa, mitä kysymyksiin tulisi vastata tai mistä he saavat puhua. Siksi omien ajatusten kertominen voi olla hyvin vierasta ja pelottavaa. (Karlsson ym. 2006, 7.) Tällaisessa tilanteessa on tärkeää sanoa sadutuksen kehoitus kertoa satu, ei kysymystä kertoisiko lapsi sadun. Siinä missä kysymys ohjaa vastaajaa, sillä kysyjällä on valta rajata mistä lapsen tulisi kertoa, niin kehoitus on avoin pyyntö, missä valta sadutuksen idean mukaisesti pysyy koko ajan sadutettavalla. (Karlsson 2014, 29.)

Sadutuksessa tulee ottaa huomioon, että sadutus luo veteen piirretyn viivan todellisuuden ja kuvitellun välille. Sadutus antaa mahdollisuuden käsitellä asioita sadun ja todellisuuden rajapinnassa. Siksi ei koskaan voi olla täysin varma siitä, mikä on totta ja mikä keksittyä. Tämän vuoksi asioiden liika tulkinta ja pohdinta voi olla vaarallista. (Karlsson 2014, 32–33.) Tämä asia tulee ehdottomasti myös huomioida turvapaikanhakijalapsia saduttaessa.

Lasten vaikeat olosuhteet, kuten sodat, pakolaisuus ja väkivalta, eivät yleensä johdu lasten valinnoista vaan yleensä aikuisten ongelmista. Näissä vaikeissa olosuhteissa lapsi jää helposti vaille turvallista kuulijaa ja henkilöä, joka olisi lapsen kanssa ja kuuntelisi, mitä lapsella on sanottavaa. (Riihelä 2006, 21.) Tällöin lapsen tarinat, kokemukset ja tunteet jäävät kuulematta. Lasten ongelmat voivat myös jäädä vanhempien ongelmien varjoon, eikä niitä välttämättä huomata tai osata ottaa tosissaan. Monet turvapaikanhakijalapsista ovat itsekin kokeneet traumaattisia asioita kuten kidutusta, kuolemaa, vainoa ja väkivallan pelkoa. Turvapaikanhakijalasten elämänhallintakyky on kovalla koetuksella juurikin edellä mainittujen asioiden vuoksi. Lisäksi lapsen elinympäristön muutos yhdessä traumojen kanssa voivat aiheuttaa keskittymiskyvyn puutetta, painajaisia, pelkoja ja ahdistusta. (Lähtenmäki 2006, 38.) Olisikin erittäin tärkeää, että lapsella olisi mahdollisuus kertoa ja puhua omista kokemuksistaan, hänen omilla sanoillaan.

Kun lapsi kokee äärimmäisiä asioita kuten esimerkiksi sotaa tai pakolaisuutta, lapsen mielikuvituksen merkitys kasvaa. Mielikuvitus on lapsen puolustuskeino selviytyä traumaattisista kokemuksista. Tarinoiden kertominen sekä kuvien piirtäminen ovat lapsille luontainen keino käsitellä vaikeita ja traumaattisia asioita. (Lähtenmäki 2006, 38.) Saduttaminen antaa mahdollisuuden lapselle käydä läpi omaa pakolaishistoriaansa sekä tulevaisuuttansa turvallisella tavalla.

Sadutuksella on todettu olevan terapeuttisia vaikutuksia. Raija-Leena Punamäki (2000) on korostanut kerrontaa ja sen tärkeyttä, kun lapset käsittelevät ja purkavat traumaattisia kokemuksiaan. Hänen mukaansa kerronnalla on myös parantavaa vaikutusta. (Karlsson 2000, 83; Kallinen ym. 2015, 156–157.) Kun aikuinen on läsnä ja kuuntelee, antaa se mahdollisuuden lapselle jakaa omia kokemuksiaan. Tärkeä osa tätä terapeuttista prosessia on myös sadun ääneen lukeminen, sillä silloin lapsi voi tulkita kokemaansa ja saada mahdollisesti uusia näkökulmia tähän jaettuun kokemukseen. Jos sadutus on pitkäkestoisem-

paa, tämä prosessi voi syventyä entisestään ja auttaa lasta käsittelemään näitä kokemuksiaan ja samalla parantaa. (Karlsson 2014, 212.) Sadutuksen terapeuttisuus on tullut ilmi esimerkiksi orpoja sadutettaessa. Sadutus on auttanut heitä ilmaisemaan omia sisäisiä tunteitaan. Tämä on puolestaan auttanut heitä läpikäymään trauman, jonka he ovat kokeneet menettäessään vanhempansa. (Karlsson ym. 2014, 36.)

3.5 Lapset ja etiikka

Nostimme eettisen pohdinnan osaksi teoriaa, sillä työmme käytännön toteuttamisen aikana kohtasimme eettisiä haasteita ja kysymyksiä, joita pohdimme paljon yhdessä. Eettiset kysymykset voivat liittyä esimerkiksi tutkimuskohteen ja menetelmän valintaan, aineiston hankintaan tai tutkimustulosten vaikutuksiin tutkittavissa. Nämä näkökulmat nousivat usein esille pohdinnoissamme. Eettinen pohdinta on ollut hyvin vahvasti läsnä työn aloittamisesta lähtien aina työn kirjoittamisen asti. Näkemys, että toisen ihmisen edun huomioiminen on oikein, on keskeinen näkemys erilaisissa eettisissä lähestymistavoissa. (Kuula 2006, 11, 79.)

Lapset ovat tutkimuskohteena haavoittuvainen kohderyhmä ja heidän kohdallaan eettisten kysymysten pohdinta korostuu. (Ritala-Koskinen 2001, 75) mukaan lasten on ajateltu olevan tutkijan erityisessä suojelussa. Kallinen ym. korostavat, että eettisten kysymysten huomioiminen on tärkeää niin tutkittavien vuoksi, kuin onnistuneen tutkimusprosessin turvaamiseksi. Erityisesti lupakäytäntöjen eettisyys korostuu lasten kohdalla. (Kallinen ym. 2015, 141, 147.) Lapsia tutkimuskohteena ei ole syytä sulkea pois tutkimuksista tai pelätä, sillä se jättäisi monia asioita tutkimatta. Lapsille pitää antaa oikeus tulla kuulluksi ja nähdyiksi omilla ehdoillaan. (Kuula 2006, 147.)

(Josselson 2007; Health ym. 2009 22–23; Notko ym. 2013) mukaan itse tilanteessa tutkija voi kohdata eettisiä kysymyksiä, joihin hänen on reagoitava kyseisessä tilanteessa oman harkintansa mukaan (Kallinen ym. 2015, 142). Tällöin tutkija joutuu tapauskohtaisesti etsimään sopivimman ratkaisun, sillä kaikkeen ei voi olla etukäteen laadittuja eettisiä sääntöjä ja toimintaohjeita (Kuula 2006, 12). Kuten aikaisemmin on mainittu, sadutus luo lapselle vapaan kerronnan ilmapiirin. Tutkijan on hyvä pohtia ennalta mahdollisia tilanteita, joissa lapsi tuo esimerkiksi ilmi arkaluontoisia asioita ja sitä, kuinka silloin tulee

toimia. Vaikka tällaisia tilanteita pohtii ennalta ja niihin on valmistautunut, silti ne koskettavat ja saattavat säikäyttää. Tilanteessa on tärkeää pysyä rauhallisena ja jatkaa suunnitellulla tavalla. Jälkikäteen myös tutkijan jaksamisen kannalta tilanne olisi kuitenkin hyvä käydä läpi ja käsitellä.

Lapset ovat tutkimusryhmä, jota on suojeltava ja tutkimus ei saa aiheuttaa heille vaaraa tai vahinkoa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2009, 4–11) jakaa eettiset periaatteet kolmeen osa-alueeseen:

1. Tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen,
2. Vahingoittamisen välttäminen ja
3. Yksityisyyden suojan ja tietosuojan turvaaminen.

Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen käsittää tutkittavan osallistumisen vapaaehtoisuuden, jonka tulee perustua riittävään tietoon. Tutkittava voi antaa suostumuksensa suullisesti tai kirjallisesti, tai hänen suostumuksensa tutkimukseen voidaan tulkita esimerkiksi hänen käyttäytymisestään. Vapaaehtoisuus tarkoittaa lisäksi tutkittavan oikeutta keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen missä vaiheessa tahansa. Tutkittava voi ilmaista sanatomasti halukkuuttaan jatkaa tilannetta, jolloin se voi olla riittävä peruste olla jatkamatta tutkimusta sillä kertaa enempää tai päättää tutkimus hänen osaltaan. (Kuula 2006, 107.)

Vahingoittamisen välttämisen tulee näkyä niin tutkimusaineiston keruun aikana, aineiston säilyttämisessä kuin tutkimuksen julkaisemisessa. Tutkittavaa tulee kunnioittaa ja vuorovaikutuksessa häneen tulee suhtautua arvostaen. Uusitalo (2006, 109–110) sekä Karlsson (2012, 47–48) pohtivat sensitiivisen tutkimuksen raportoinnin eettistä haastetta, millä tavalla ja missä laajuudessa kirjoittaa asioista, joista voi olla ikäviä seurauksia tutkittavalle tai anonymiteetin vaarantumiselle. Tämän rajan pohtiminen on haastavaa. Toisinaan sensitiiviseen tutkimukseen liittyvä ajoittainen kokemuksellisen ja hiljaisen tiedon riittävä sanallistaminen voi olla haastavaa (Kallinen ym. 2015, 12), tämä tuo lisähaastetta tutkimuksen raportoinnille. Niin aineiston säilyttämisessä kuin tutkimuksen tietojen julkaisemisessa tulee noudattaa yksityisyyttä ja tietosuojaa koskevia eettisiä periaatteita, jotta tutkittavalle ei koidu taloudellisia tai sosiaalisia haittoja. (Kallinen ym. 2015, 142.)

Yksityisyyden suojasta tulee huolehtia prosessin kaikissa vaiheissa. Aineiston anonymisointitoimenpiteillä voidaan turvata tutkittavan yksityisyyden säilyminen niin tutkimuksen aikana kuin tutkimuksen päätyttyä. Poistamalla tutkittavia yksilöitäviä tietoja kuten tutkittavan nimi, ikä, kansalaisuus ja asuinpaikka voidaan turvata tutkittavan anonyminä pysyminen. Sadutuksessa satuun tulisi aina kirjata lapsen etu- ja sukunimi, ikä, kerontapaikka, päivämäärä, kirjaaja ja kuulijat (Karlsson 2014, 24). Näitä tietoja on syytä joko muokata, muuttaa tai jättää osittain tai kokonaan kertomatta tutkittavan suojelemiseksi. Tutkimuksen julkaisemisessa tulee pyrkiä aina tutkittavia kunnioittavaan kirjoitustapaan. Yksityisyyden suojasta huolehtiminen kulkee vahvasti vahingon välttämisen periaatteen rinnalla kaikissa tutkimukseen liittyvissä toimenpiteissä.

4 PAKOLAISUUS

Pakolaisuus ja turvapaikanhakijalasten kokemukset ovat keskeinen osa opinnäytetyömme teoreettista viitekehystä sadutuksen ohella. Alla käsittelemme vallitsevaa pakolaistilannetta maailmalla ja Suomessa tällä hetkellä. Selvennämme myös pakolaisen ja turvapaikanhakijan käsitteitä.

4.1 Pakolaisuus maailmalla ja Suomessa

Pakolaiseksi joutumiseen on nykypäivänä lukuisia eri syitä. Pakolaiseksi voi joutua, jos omassa maassa on akuutti kriisitilanne, kuten sota tai luonnonkatastrofi ja sitä on lähdettävä pakoon. Tällä hetkellä maailmalla vallitsee uudentilanne, sillä pakolaisia on todella paljon. Tällä hetkellä monet ovat lähteneet pakoon sotia tai ihmisoikeusloukkauksia. (Lähtenmäki 2006, 39.) Tarkkaa lukua pakolaisista on myös vaikea määrittää, sillä kaikista pakolaisista ei ole pystytty pitämään kirjaa. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n mukaan vuoden 2015 lopulla pakolaisia oli noin 65,3 miljoonaa, heistä yli puolet eli noin 41 miljoonaa asuu pakolaisena oman maansa sisällä. (Suomen Pakolaisapu a.) Vuonna 2015 myös Euroopassa koettiin uutta, kun EU:n jäsenmaissa jätettiin yli 1,2 miljoonaa turvapaikkahakemusta. Tämä vuosi muistetaan myös siitä, kun pakolaisia pyrki miljoonittain Välimeren yli Eurooppaan. Nämä pyrkimykset eivät aina päättyneet onnellisesti, sillä matkojen aikana kuoli tai jäi kateisiin 3770 ihmistä. (Suomen Pakolaisapu a.)

Pakolaisista ja turvapaikanhakijoista puhuttaessa on syytä tarkentaa myös hieman käsitteitä. Vaikka pakolainen ja turvapaikanhakija eroavat statukseltaan, molemmissa tilanteissa ihmiset ovat lähteneet hakemaan turvaa uuteen maahan (Pentikäinen 2005, 18).

Pakolainen on henkilö, jolle on myönnetty suojelua kotimaansa ulkopuolella. Hänelle on siis myönnetty pakolaisstatus. Pakolainen on määritelty YK:n yleissopimuksessa siten, että pakolainen on henkilö, jolla on aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi. Syitä vainoon voi olla esimerkiksi sota, ihmisoikeusrikkomus, uskonto, kansallisuus, rotu tai poliittinen mielipide. Virallisesti pakolaisia ovat vain ne, jotka ovat saaneet Geneven pakolaislaissa määritellyn turvapaikan eli pakolaisen statuksen. Pakolaisuuden laillisuuden ja oikeuden määrittää vasta se maa, johon pakenija menee hakemaan turvaa. Ennen

sitä, pakolainen on vain pakenemassa huonoja oloja ilman mitään asemaa. Pakolaisia turvaa kuitenkin lainsäädäntö. Pakolaisten oikeusasemaa koskevaan yleissopimukseen kuuluu esimerkiksi palauttamiskiello. Palauttamiskiellon mukaan pakolaista ei voida karkottaa tai palauttaa sellaiseen maahan, jossa hänen henkeään tai vapautta uhataan. Yleiskielessä pakolaisiksi kutsutaan kaikkia, jotka ovat joutuneet lähtemään omasta maastaan. (Pentikäinen 2005, 18–19, 21; Pakolaisneuvonta Ry.)

Turvapaikanhakija on YK:n yleissopimuksen mukaan henkilö, joka pyytää kansainvälistä suojaa vieraasta maasta. Turvapaikkaa haetaan jättämällä turvapaikkahakemus. Turvapaikkahakemus jätetään passintarkastajalle tai poliisille ja siihen tulee olla liitettynä myös oleskelulupahakemus. Turvapaikanhakija tulee maahan siis ilman pakolaisstatusta. Turvapaikanhakijalle voidaan myöntää pakolaisstatus henkilökohtaisen vainon takia. Vain pieni osa turvapaikanhakijoista saa pakolaisstatuksen. Turvapaikanhakijalle voidaan myös myöntää oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella tai yksilöllisistä inhimillisistä syistä. Pakolaisuuden ja turvapaikanhakijan suurin ero on se, että turvapaikanhakijalla ei ole mitään statusta tai oikeuksia. He ovat vielä haavoittuvampia kuin pakolaiset, sillä velvoitteita heihin ei käytännössä ole. (Pentikäinen 2005, 19–21; Suomen Pakolaisapu b.; Pakolaisneuvonta Ry.) Me käytämme tekstissämme käsitettä turvapaikanhakijalapsi, sillä lapset edelleen odottivat vastaanottokeskuksessa turvapaikkapäätöstä.

Suomessa pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanotto on vielä melko uutta. Ennen vuotta 2015 Suomeen saapui noin 1000–4000 turvapaikanhakijaa vuodessa. (Pakolaisapu Ry.) Vuosi 2015 muistetaan myös Suomessa ennätysellisenä turvapaikanhakija ja pakolaistilastoissa. Vuonna 2015 suomeen saapui yhteensä 32 500 turvapaikanhakijaa, joista 3000 olivat lapsia ilman vanhempiaan (MIGRI 2016).

Suomessa ulkomaalaisten maahantuloa ja maassaoloa säätelevät suomalainen lainsäädäntö ja Suomen solmimat kansainväliset sopimukset. Tällaisia sopimuksia ovat esimerkiksi YK:n ihmisoikeuksien julistus ja Geneven pakolaissopimus. Lähtökohta kaikelle on ihmisoikeuksien julistus, jonka mukaan kaikilla on oikeus saada kotivaltionsa ulkopuolella suojelua kotimaassaan kohtaamaltaan vainolta ja ihmisoikeusloukkauksilta (Pentikäinen 2005, 18.)

Suomessa turvapaikkaa hakevat ihmiset asuvat vastaanottokeskuksissa tai omakustanteisesti haluamassaan majoituspaikassa. Turvapaikanhakijalle vastaanottokeskuksessa asuminen on ilmaista. Vastaanottokeskuksen toiminnasta voi vastata valtio, järjestö, yritys tai kunta. Turvapaikanhakijan asuminen vastaanottokeskuksessa on väliaikaista ja se kestää siihen saakka, kunnes turvapaikanhakija saa päätöksen turvapaikkahakemukseensa. Vastaanottokeskukset ovat velvollisia järjestämään turvapaikanhakijoille lakisääteisiä vastaanottopalveluita. (Suomen Pakolaisapu b.) Tällaisia vastaanottopalveluita ovat esimerkiksi vastaanottoraha, sosiaali- ja terveystalvet, tulkkauspalvelut sekä opinto- ja työtoiminta (MIGRI 2017).

Turvapaikan myöntämisestä Suomessa vastaa maahanmuuttovirasto. Ennen turvapaikkahakemuksen käsittelyä maahanmuuttoviraston tulee tutkia, onko jokin toinen valtio vastuussa turvapaikkahakemuksen käsittelystä. Tätä säätelee Dublin-asetus. Asetus siis määrää sen, että jos turvapaikanhakija on rekisteröity ja hänellä on oleskeluoikeus toisessa maassa, hänet yleensä palautetaan tähän maahan. Jos näin ei ole, hakemus tutkitaan Suomessa ja turvapaikanhakija kutsutaan turvapaikkapuhutteluun. Puhuttelulla selvitetään turvapaikanhakijan tilanne. Puhuttelussa kysytään syitä, miksi turvapaikanhakija hakee turvapaikkaa. Haastattelussa otetaan huomioon hakijan perusteet kansainväliselle suojelulle ja esimerkiksi muut syyt, joilla oleskeluluvan voisi saada. Suomessa käsittelyajat ovat todella pitkiä. Ellei perusteita turvapaikalle ole, hakija käännytetään takaisin turvalliseksi katsottuun kotimaahansa. Jos turvapaikanhakija saa puolestaan myönteisen turvapaikkapäätöksen, saa hän kuntapaikan, jolloin hän muuttaa kyseiseen kuntaan ja siirtyy Suomen sosiaaliturvan piiriin. (Suomen Pakolaisapu c.; MIGRI 2017.)

4.2 Turvapaikanhakijalasten kokemuksia pakolaisuudesta

Kuten pakolaisuuteen yleisesti niin myös lapsipakolaisuuteen on monia eri syitä. Lapset voivat esimerkiksi lähteä tai heidät lähetetään pakolaisiksi, kuten esimerkiksi Suomessa tehtiin sotien aikaan. Lapset voivat myös syntyä pakolaisiksi jollekin pakolaisleirille. Osa lapsista myös karkaa ja sitä myötä lähtee etsimään parempaa elämää toiseen maahan. Monet lapset ovatkin pakolaisina ilman vanhempiaan. (Lähteenmäki 2006, 39.) Turvapaikanhakijalapsi on erityisen haavoittuvassa asemassa. Siinä yhdistyvät kaksi erityistä suojelua ja tukea tarvitsevaa asiaa: lapsi ja turvapaikanhakija. Turvapaikanhakijalapset

ovat erityisen huonossa asemassa sekä juridisesti, kulttuurisesti, sosiaalisesti että poliittisesti (Lähtenmäki 2013, 8). Turvapaikanhakijalapsia tulisikin suojella erityisesti lapsina. YK:n lapsen oikeuksien julistuksen mukaan lapsilla on oikeus erityiseen valtioiden tarjoamaan suojeluun ja tukeen (Pakolaisneuvonta Ry.)

Tällä hetkellä arvioidaan, että maailmassa on noin 26 miljoonaa lasta, jotka ovat joutuneet jättämään oman kotimaansa konfliktien ja väkivallan takia. On arvioitu, että yli puolet maailman pakolaisista on alle 18-vuotiaita lapsia. Yhteensä lapsipakolaisia on arvioiden mukaan noin 50 miljoonaa. Lukuun sisältyy myös oman kotimaan sisällä olevat lapsipakolaiset. (Pakolaisapu 2015; UNICEF 2016.)

5 SADUTUS VASTAANOTTOKESKUKSESSA

Tässä osiossa tulemme kertomaan alkuun sadutuksen käytännön toteutuksen valmistelusta, sekä käymme läpi neljä sadutuskertaamme. Syvennymme itse prosessiin ja aineiston keruuseen.

5.1 Sadutuskertojen valmistelu

Projektimme lähti liikenteeseen tapaamisilla vastaanottokeskuksessa. Keskustelimme ensimmäisellä tapaamisellamme vastaanottokeskuksen työntekijän kanssa opinnäytetyömme sisällöstä, sen tavoitteista ja käytännön toteuttamisesta vastaanottokeskuksessa. Ensimmäisen vierailun keskustelujen ja pohdinnan seurauksena alkuperäinen ideamme satukirjeenvaihdosta suomalaisen päiväkodin ja vastaanottokeskuksen välillä muuttui vastaanottokeskuksen lasten saduttamiseen. Muutosta pohtiessamme ja tehdessämme, luotimme keskuksen työntekijän ammattitaitoon ja hänen näkemykseensä siitä, että jo vastaanottokeskuksen lasten saduttaminen sisältää haasteita ja on itsessään rikas ja antoisa tutkimuskohde. Muutoksen seurauksena karsimme alkuperäisen tutkimussuunnitelmamme sisältöä ja järjestelimme osat uudelleen. Vilkka ja Airaksinen (2003, 38) toteavat, että opinnäytetyön aiheanalyysin eli ideapaperin tärkein osa-alue on opinnäytetyön kohderyhmä ja sen rajaaminen. Joustavuus muokata alkuperäistä ideaa oli tarpeen, jotta työn käytännön toteuttaminen oli loppujen lopuksi mahdollinen käytettävissämme olevilla resursseilla. Yleisesti ottaen joustavuus on avainsana kvalitatiivisessa tutkimuksessa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 81). Käyty keskustelu ja kohderyhmän muutos olivat hyvistä, sillä näin ollen saatoimme keskittyä paremmin tutkimaan nimenomaan vastaanottokeskuksen lasten näkemyksiä ja kokemuksia.

Toisella tapaamiskerrallamme ennen varsinaisen toiminnan aloittamista keskustelimme työhömmme valittavista lapsista yhdessä vastaanottokeskuksen työntekijän kanssa. Yhdessä keskuksen työntekijän kanssa pohdimme, minkä ikäiset lapset hyötyisivät menetelmän kokeilusta eniten ja ketkä lapset hänen kokemuksensa mukaan soveltuisivat projektiin ja pystyisivät tuottamaan satuja. Lasten valinnassa taustalla vaikutti heidän puhumansa äidinkieli, jotta me tutkijat tai käytettävissämme oleva tulkki pystyimme kommunikoidaan heidän kanssaan. Tutkimuksemme kohderyhmäksi valikoitui neljä lasta.

Vastaanottokeskuksen työntekijän kanssa teimme yhdessä päätöksen, että käyttäisimme tulkkia apunamme sadutustilanteissa. Oli selvää, että ilman tulkin läsnäoloa saduttaminen ei olisi onnistunut. Päädyimme ratkaisuun, jossa tulkkina toimi lasten kieltä taitava opiskelija. Hän suoritti samalla opintojansa vastaanottokeskuksessa. Aluksi olimme keskustelleet virallisen tulkin mahdollisuudesta. Virallisen tulkin saaminen olisi ollut haastavaa kustannuksellisista syistä. Lisäksi haasteita tulkin hankinnalle toi tulkin saaminen paikalle haluttuna aikana ja epävarmuus lasten saapumisesta sadutuserroille.

Aikataulua suunnitellessa oleellisen tärkeää oli siis tulkin läsnäolo keskuksessa sekä lasten tavoittaminen. Toisella tapaamiskerralla sovimme sadutuskertojen ajat ja päivät sen mukaan, miten lapset ja tulkki olisivat paikalla vastaanottokeskuksessa. Sovimme loppuvuodelle 2016 neljän kerran sadutustuokiot, jolloin tulkki oli keskuksessa käytettävissä. Tutkittavien saavuttamiseksi sovimme tulevamme vastaanottokeskukseen ja järjestämään sadutustuokiot keskuksessa lasten omissa tiloissa. Tähän päädyimme aikataullisista syistä sekä paikan ollessa tuttu niin lapsille kuin lasten vanhemmille.

Sovimme lupien kysymisestä vanhemmilta. Lupa sadutettavien lasten osallistumisesta tutkimukseen pyydettiin kirjallisesti lasten vanhemmilta heidän omalla kielellään olevalla saate- ja lupakirjeellä (ks. Liite 1). Lasten suostuminen tutkimukseen tulkittiin heidän käytöksestään sen jälkeen, kun olimme kertoneet tutkimuksesta heille ensimmäisellä sadutuskerralla. Vanhempien suostumus lapsen osallistumisesta tutkimukseen ei yksin riitä, vaan on myös kunnioitettava lapsen omaa tahtoa (Kuula 2006, 149). Kirjoitimme lupakirjeen suomeksi ja käänsimme sen englanniksi tulkillemme, joka puolestaan käänsi sen lasten puhumalle äidinkielelle.

5.2 Sadutuskerrat

Sadutuskertoja vastaanottokeskukseen sovimme neljä. Sadutustuokiot tapahtuivat aamupäivisin, jolloin olimme vastaanottokeskuksessa paikalla neljästä viiteen tuntia. Tässä käymme sadutuskerrat läpi kerta kerralta vastaanottokeskuksessa sekä tuomme työhömmme mukaan lasten sadut ja heidän piirustuksensa.

Tutkimukseen osallistuvat lapset olivat meille tutkijoille entuudestaan tuntemattomia. Tiesimme vain heidän nimensä ja ikänsä. Emme tienneet esimerkiksi pakolaisuuteen johdaneita syitä tai lasten perhesuhteita. Lähdimme siis hyvin puhtaalta pohjalta rakentamaan vuorovaikutussuhdetta heidän kanssaan. Toisaalta juuri sadutuksen näkökulmasta ei ole edes oleellista tietää ennalta lapsen elämäntarinaa (Karlsson 2014, 29), sillä tärkeää hetkessä on saduttajan aito läsnäolo ja lapsen tuottama satu. Mahdollinen liika ennakkotieto voi vaikuttaa saduttajan suhtautumiseen niin suhteessa lapseen kuin hänen satuihinsa.

Koimme tämän tietämättömyyden osittain ristiriitaisena asiana. Emme voineet maalata mielessämme lasten elämäntarinoita tai kokemuksia etukäteen, tämän koimme hyvänä asiana. Kuitenkin kaiken tiedon puuttuessa, oli pidettävä todella kirkkaana mielessä satujen tulkitsematta jättäminen. Satujen kautta lapsilla on mahdollisuus käsitellä asioita sadun ja todellisuuden rajapinnassa. Mikä saduissa oli mahdollisesti totta ja koettua, mikä mielikuvituksen rikastuttamaa, sitä emme voineet tietää. Tämän vuoksi satujen liian pitkälle menevä piti jättää tekemättä. (Karlsson 2014, 32.)

Valitsimme tietoisesti toteuttaa samaa kaavaa sadutuksessa jokaisella kerralla, jotta lapsille muodostui mieleen tuttu kaava ja turvallisuuden tunne toiminnasta. Alkuun kaikki lapset, jotka olivat saapuneet paikalle lasten tiloihin kyseisenä päivänä, leikkivät keskenään ja me tutkijat sekä tulkki leikimme lasten kanssa. Riihelä (2012, 226) tuo esille, kuinka lasten yhteiselo muiden kanssa alkaa leikkien ja leikin kautta. Siinä luodaan yhteenkuuluvuuden tunnetta, vuorovaikutusta sekä omaa osallisuutta ympärillä olevaan. Hetken kuluttua pyysimme yhdessä tulkin kanssa osaa tutkimukseemme osallistuneita lapsia eri läheiseen erilliseen tilaan. Tilassa, jossa toteutimme sadutuksen, valitsimme tietoisesti lattialla olemisen lasten kanssa. Halusimme olla heidän kanssaan samalla tasolla. Emme halunneet toteuttaa sadutusta esimerkiksi pöytätilanteena, ettei asetelma olisi kuulustelunomainen. Halusimme tilanteen olevan lapsen näkökulmasta mahdollisimman turvallinen ja rento. Ennen jokaista sadutuskertaa laitoimme tarvittavat materiaalit (paperit ja värikynät) sekä ison peiton valmiiksi huoneeseen, jolla istuimme ja oleskelimme lasten kanssa.

5.2.1 Ensimmäinen sadutuskerta

Ensimmäisellä kerralla oli todella tärkeää perehdyttää tulkkiä sadutuksen maailmaan sekä tutustua myös häneen. Kommunikoimme tulkin kanssa englanniksi. Tapasimme tulkin ennen ensimmäisen sadutuksen aloittamista ja kerroimme hänelle tutkimuksemme tavoitteista, tarkoituksesta ja käytännön toteuttamisesta. Kerroimme lisäksi tulkille, mikä hänen roolinsa on sadutustilanteissa ja missä tarvitsimme hänen apuaan tutkimuksen toteuttamisessa. Tutkimuksesta saadun tiedon salassapitovelvollisuus tuotiin hänelle ilmi. Painotimme tulkille yleisiä eettisiä sääntöjä, mitä hän voi esimerkiksi tutkimuksesta kertoa muille ja kuinka hän voi kokemuksestaan puhua yleisesti. Ennen saduttamisen varsinaista aloitusta oli tärkeää opastaa ja kertoa tulkillemme yleisesti sadutuksesta, sillä sadutus ei ollut hänelle ennestään tuttu menetelmä. Kerroimme tulkille sadutuksen perusidean. Erityisesti painotimme tärkeää aikuisen roolinmuutosta lasten satujen kirjaajaksi ja kuuntelijaksi.

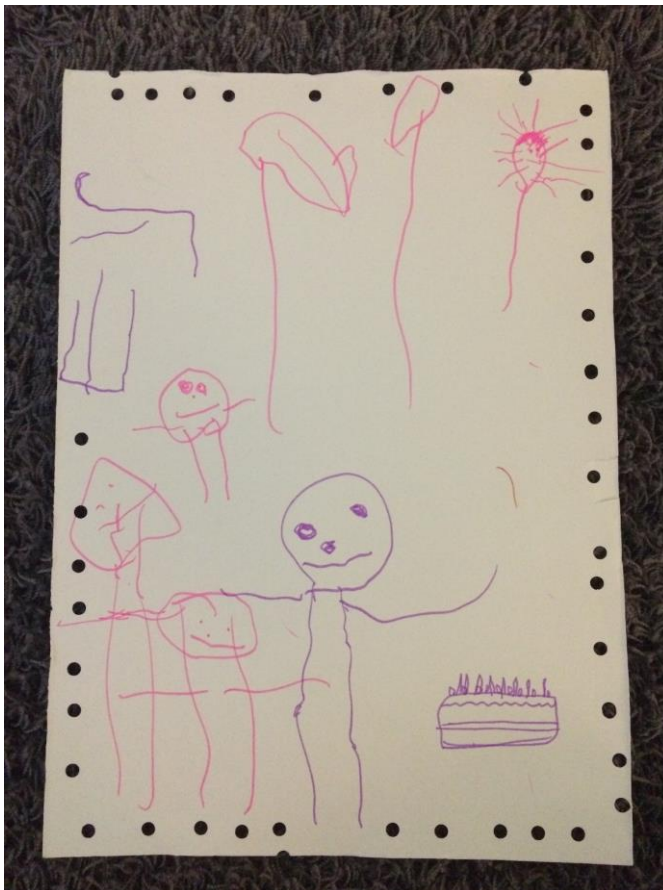
Lupa lasten saduttamiseen pyydettiin suullisesti ensimmäisellä sadutuskerralla tutkimukseen osallistuneiden lasten vanhemmilta. Lupakirjettä ei ollut ehditty kääntää lasten äidinkielille tälle ensimmäiselle kerralle. Kirjallinen lupa allekirjoitettiin toisella sadutuskerralla. Lupakirjeessä on maininta satunäyttelystä, jossa lasten sadut ja piirustukset laitettaisiin esille vastaanottokeskukseen. Tämän satunäyttelyn oli tarkoitus olla osa toista kouluprojektia, joka ei kuitenkaan koskaan toteutunut sellaisenaan. Kun lupaa kysyttiin, oli satunäyttelyn toteuttaminen vielä ajankohtainen.

Aluksi sadutimme kahta lasta, joiden kanssa pystyimme kommunikoimaan yhteisellä kielellä. Kun olimme asettuneet matolle lasten kanssa, sanoimme heille sadutuksen kehotuksen. Huomasimme kuitenkin, että tilanne oli lapsille hyvin jännittävä ja he eivät ehkä täysin ymmärtäneet kehotuksemme sisältöä. Päätimme muuttaa lähestymistapaamme sadutukseen ja pyytää lapsia ensin kuvittamaan satunsa. Tässä vaiheessa tulkki tuli yllättäen sadutushuoneeseen. Vastoin sadutuksen perusajatusta, tulkki puuttui lasten piirustuksiin ja lähti ohjaamaan lasten piirtämistä. Puutuimme tilanteeseen ja kerroimme hänelle uudestaan aikuisen roolista sadutustilanteessa ja tutkimuksessa.

Lasten piirustusten ollessa valmiita, kehotimme heitä uudelleen kertomaan sadun. Lapset kertoivat yksittäisiä sanoja ja kerronta nojasi vahvasti piirustuksen kuviin. Satujen ollessa

valmiita, luimme lasten kertoman heille ääneen, mahdollisuutena muokata tarinaansa. Sadut olivat kuitenkin hyvät näin eikä tarvetta muutoksille ollut. Otimme itsellemme piirustuksista kuvat ja lapset saivat ottaa omat piirustuksensa mukaan. Lapset kertoivat innoissaan piirustuksistaan vanhemmilleen, kun he tulivat myöhemmin hakemaan heitä.

Sadutushetkellä kyseisten lasten oli hankalaa pysähtyä sadutuksen ääneen. Heitä tahtoi kiinnostaa tilanteessa enemmän huoneessa olevat maalaukset. Tämä keskittymisen hankaluus saattoi hyvin johtua tilanteen uutuudesta ja jännittävydestä. Lopulta lapset malttoivat keskittyä satujensa kerronnan ajan. Ensimmäisestä piirustuksesta (kuva 1) lapsi lopulta innostui kertomaan kaksi lyhyempää satua. Emme pakottaneet lapsia kertomaan, jos näytti siltä, että hän ei halua sanoa mitään. Lapsista ilmeni tuokion lopussa uhmaamista ja lievää aggressiivista käytöstä. Se näkyi yrittämisenä rikkoa yhteisiä tavaroita, kuten katkoa värikyniä. Lasten monet tunteet sallittiin ja vastaanotimme ne rauhallisesti ja pyrimme olemaan tilanteessa turvallisia aikuisia.

KUVA 1. Ensimmäinen piirustus

“Syntymäpäivä, Äiti,, reikiä. Vauva on äitin maha. ... tule ulos. Minun perhe, äiti, iso minä, minä iso.”

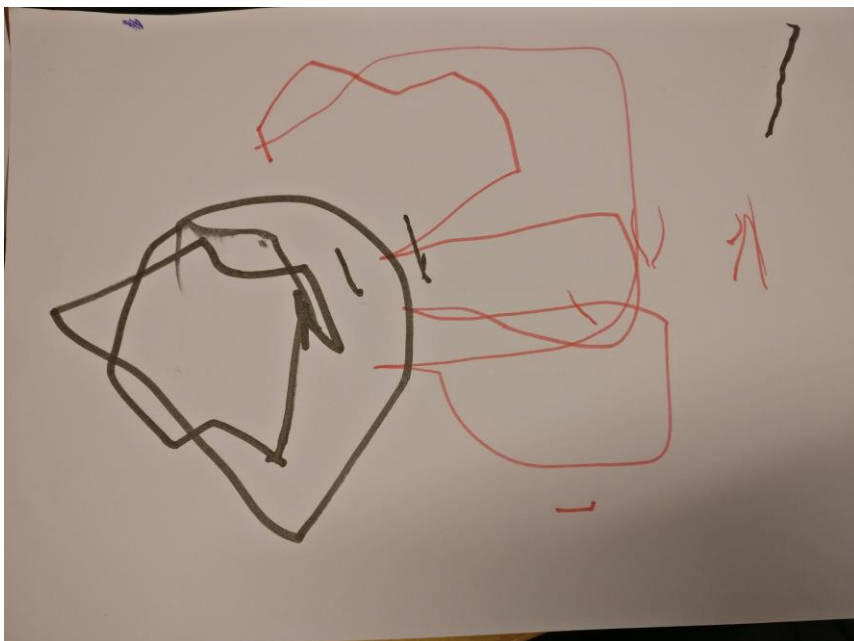
Käännetty suomeksi

“Kukka kasvaa, joku päivä minä olen iso. Sataa ja sinä tarvitset sateenvarjon. Kukka, sateenvarjo.”

Käännetty suomeksi

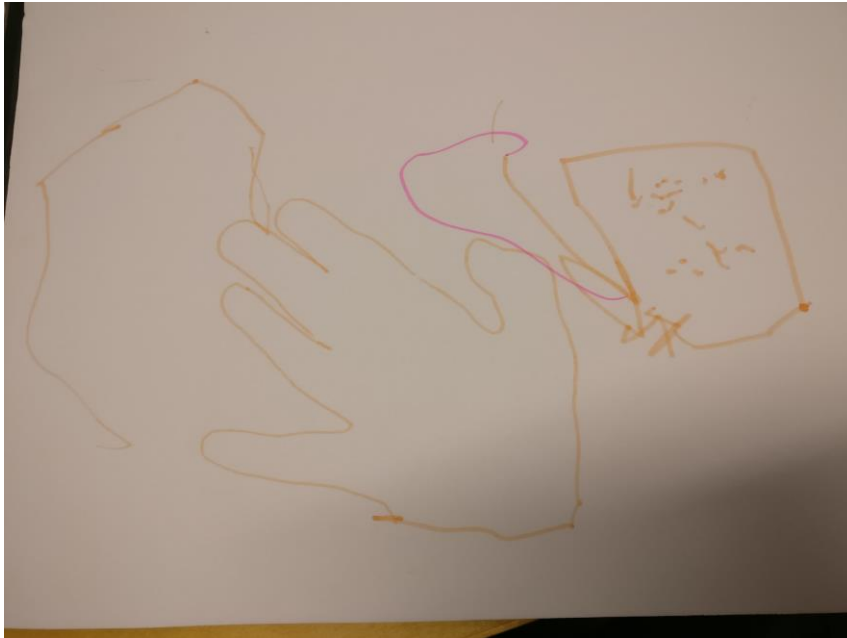
KUVA 2. Ensimmäinen piirustus toiselta puolelta

KUVA 3. Toinen piirustus

“Talo minun käsi sinun käsi pitkät sormet iso käsi.”

Käännetty suomeksi

KUVA 4. Toinen piirustus toiselta puolelta

Sadutettuamme ensimmäiset lapset pyysimme kaksi muuta tutkimukseemme osallistuvaa lasta tulkin avustuksella sadutushuoneeseen. Sadutuksen alussa tulkki kertoi lapsille ohjeidemme mukaan sadutuksen kehotuksen lapsen omalla äidinkielellä “Kerro satu (tai tarina). Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.”. Nämä lapset selvästi ymmärsivät kehotuksen paremmin, mutta kun he näkivät paperit ja värikynät, halusivat hekin piirtää ensin. Päätimme, että piirtäminen ensin voi olla heidänkin kohdallaan hyvä asia tilanteen jännittävyyden vähentämiseen. Jälleen piirustusten ollessa valmiita, tulkki kehotti uudelleen lapsia kertomaan sadun.

Olimme tulkin kanssa sadutustilanteessa. Tilanteessa toimimme tulkin tukena ja havainnoimme lapsia. Osallistuminen itse sadutukseen oli haastavaa kielimuurin takia, joten

meidän rooliksemme jäi aktiivinen havainnointi. Eleillämme ja ilmeillämme toimme kuitenkin ilmi, että olimme tilanteessa läsnä ja kiinnostuneita tilanteen tapahtumista ja lasten sanoista sekä ajatuksista.

Sadutus oli uusi menetelmä tulkille kuin myös lapsille. Menetelmän käyttö heti ensimmäisellä kerralla oli hänellekin siis uutta ja selvästi jännittävää. Alla olevaa satua kirja-
tessa lapsi kertoi sitä tulkille omalla äidinkielellään ja tulkki käänsi samaan aikaan sanoja
meille englanniksi lapsen sadusta. Tarina ei siten välttämättä ole täysin ehyt kokonaisuus,
sillä tarinan kirjaamiseen tuli kyseinen muutos. Halusimme kuitenkin ottaa sen osaksi
opinnäytetyötämme, sillä lapsi hyväksyi sadun ääneen lukemisen jälkeen. Tarina siis lu-
ettiin lapselle ääneen ja lapsi hyväksyi sen sellaisenaan kuin se oli kirjattu. Tämän sadun
lukemisen jälkeen, tulkki ryhtyi kyselemään lisää sadusta ja sen tapahtumista, eli hän
poistui saduttajan vastaanottavasta roolista. Roolimme ei ollut kysellä vaan kuunnella,
tästä muistutimme häntä uudelleen ja keskeytimme kyselyn.

*“Varas sytytti talon palamaan, muuri ympärillä, ambulanssi tuli, varas ja monsteri vei
äidin lentokoneella, varas ISIS, varas sanoo, että parempi että talo palaa, joka puolella
pommeja, isällä pommeja ISIS. Iso stop merkki siitä ei saa kulkea tai värittää.”*

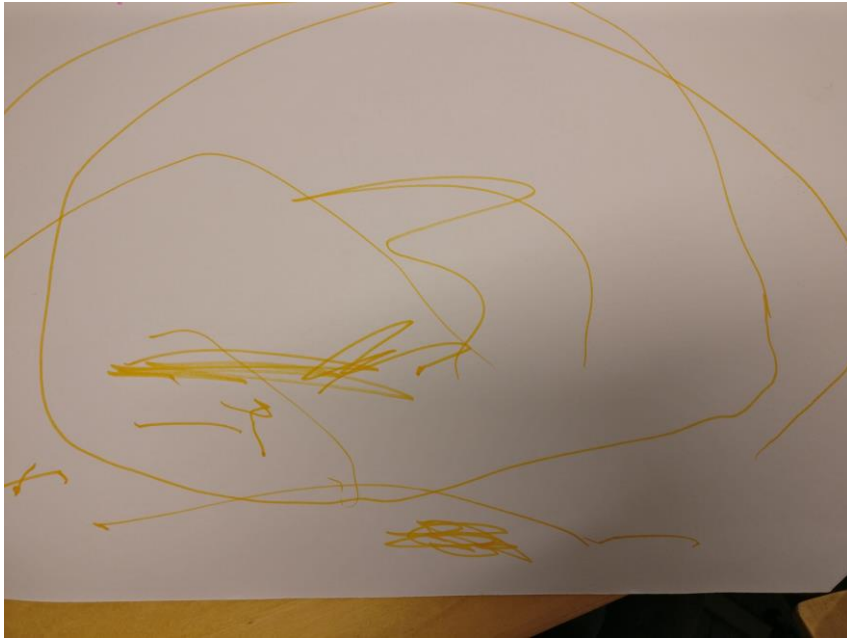
Käännetty suomeksi

Yllä olevan sadun piirustusta emme tuo opinnäytetyöhömmme, sillä piirustuksessa on sa-
noja lapsen omalla äidinkielellä eikä niitä pysty peittämään piirustuksesta. Tämä voi mah-
dollisesti vaarantaa lapsen anonymiteettiä, siksi julkaisemme vain lapsen sadun.

Olimme pohtineet ennalta mahdollisia tilanteita, joissa lapsi tuo ilmi arkaluontoisia asi-
oita ja sitä, kuinka tällaisissa tilanteissa tulisi toimia. Pohdinnasta ja valmistautumisesta
huolimatta, yllä olevan sadun kuultuamme tulkin sitä meille samalla kääntäessä, säikäh-
dimme sen sisältöä. Me tutkijat ja tulkki olimme tilanteessa kuitenkin rauhallisia ja ti-
lanne jatkui tavanomaiseen tapaan. Lapselle tämä säikähdys ei näkynyt. Kertoessaan ky-
seistä satua lapsi oli iloinen ja innostunut kertomastaan. Hän kertoi satua kuin puhuisi
mistä tahansa asiasta. Sadutustuokion päätyttyä halusimme seurata hetken lasten vapaata
leikkiä, jotta näkisimme tulevatko sadun vahvat teemat ilmi heti lapsen leikissä. Leikissä
ei näkynyt viitteitä sadun sisällöstä. Vanhemman tultua hakemaan lapsen, kerroimme hä-
nelle tulkin avustuksella sadussa ilmenneistä teemoista.

Keskustelimme sadusta myös jälkikäteen vastaanottokeskuksen työntekijän, meidän tutkijoiden sekä tulkin kesken. Totesimme, että ennalta on mahdotonta täysin valmistautua kaikkeen, sillä itse tulevaa ei voi kukaan tietää. Sadituksen ollessa vapaata kerrontaa lapsella on mahdollisuus kertoa mistä hän ikinä haluaa. Sadussa tuli konkreettisesti näkyväksi se, että lapsen kertoma on otettava vastaan sellaisenaan ja vältettävä liikaa tulkintaa.

Alla oleva satu (kuva 5) kerrottiin ennen yllä olevaa satua. Toinen lapsista piirsi myös piirustuksen (kuva 6), mutta siitä hän ei halunnut kertoa satua.

KUVA 5. Kolmas piirustus

“Talo.”

Käännetty suomeksi

KUVA 6. Neljäs piirustus. Piirustuksesta ei satua

Alla olevat sadut kerrottiin sadutustuokion lomassa ilman piirustusta.

“Talo, unelma omasta talosta koti.”

Käännetty suomeksi

“Uima-allas tykkään uida. Mansikka, rakastan mansikoita.”

Käännetty suomeksi

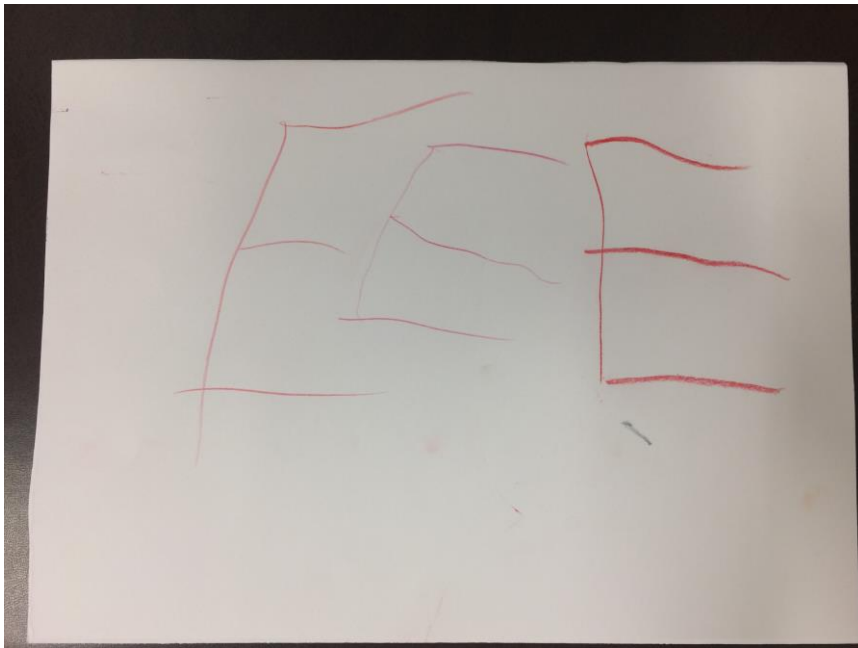
5.2.2 Toinen sadutuskerta

Toiselle sadutuskerralle vain toinen meistä pääsi paikalle. Tullessani paikalle lapset selvästi muistivat minut ja toiminnan, joka paikallaolooni liittyi. Tälläkin kertaa lapset leikkivät hetken ja sen jälkeen siirryimme tulkin ja kahden lapsen kanssa sadutushuoneeseen. Olimme ensimmäisellä sadutuskerralla huomanneet, että sadun piirtäminen helpotti tilanteen jännittävyyttä, joten tälläkin kerralla pyysin lapsia ensin piirtämään satunsa. Tällä kertaa kynät ja paperit eivät tuntuneet kiinnostavan lapsia, vaan he halusivat leikkiä meikkaavansa minua värikynillä.

Lasten kohdalla oli jälleen aistittavissa keskittymiskyvyn vaikeutta. Hetken kuluttua toinen lapsi kuitenkin piirsi värikkään piirustuksen (kuva 7), mutta satua hän ei halunnut kertoa. Toinen lapsi piirsi kirjaimia (kuva 8) ja kertoi hyvin ytimekkäästi piirustuksensa tarinan: EEE X. Luin kirjaimet samalla tavalla lapselle, kuin hän ne minulle oli ääntänyt. Kysyin lapselta, haluaako hän muuttaa tai korjata satuansa. Hän toi ilmi, että tarina oli hyvä näin. Harmikseni tulkki ryhtyi jälleen utelemaan lisää lapsen valmiista sadusta. Tulkki uteli lapselta kirjainten merkitystä. Lapsi hymyili ujosti ja naureskeli, mutta ei sanonut mitään lisää. Olin jälleen kerran ennen sadituksen aloittamista kerrannut hänelle sadituksen perusidean ja aikuisen roolin tilanteessa.

KUVA 7. Viides piirustus. Piirustuksesta ei satua

KUVA 8. Kuudes piirustus

“EEE X.”

KUVA 9. Kuudes piirustus toiselta puolelta

Hetkeä myöhemmin oli toisen sadutustuokion vuoro toisten lasten kanssa. Nämä lapset leikkivät niin innoissaan muiden lasten kanssa, että eivät kuulleet minun ja tulkin pyyntöä

siirtyä sadutushuoneeseen. Eräs toinen lapsi nappasikin tämän pyynnön korviinsa ja innosta riemastuneena lähti sadutushuoneeseen. Lapsi innostui väreistä silminnähdessä ja alkoi piirtää ennen kuin ehdimme tulkin kanssa tilanteen tasalle. En hennonnut keskeyttää lasta ja päätin, että hän saa kertoa myös sadun niin halutessaan. Emme tulisi kuitenkaan käyttämään hänen tuottamaansa aineistoa työssämme, sillä hänen osallistumisestaan emme olleet kysyneet lupaa. Tätä lasta saduttaessa tapahtui kuitenkin käänne tulkin omassa toiminnassa. Tulkki oli viimein oivaltanut saduttajan roolin ja tavan toimia - tulos oli hämmästyttävä tulkin ja lapsen välillä. Tulkki esitti sadutuksen kehotuksen. Lapsi kertoi innoissaan satuaan ja tulkki kirjasi sitä. Lapsi seurasi tulkin kirjoitusta hyvin tarkasti samalla kertoessaan lisää tarinaa. Tulkin täytyi välillä sanoa lapselle, ettei ehdi kirjata satua. Lapsi malttoi odottaa ja tulkki ehti taas tarinan mukaan. Tarinan loppuessa tulkki luki sadun jälleen ääneen lapselle. Lapsi kuunteli tarkkaavaisesti ja nyökkäili. Tarina oli hyvä niin ja lapsi riemuissaan. Lapsella oli kova halu päästä mukaan toimintaan ja kertomaan oma satunsa. Tarve kertomiselle kumpusi lapsesta. Halusimme antaa hänelle mahdollisuuden tulla kuulluksi ja siksi emme kieltäneet tai poistaneet häntä sadutushuoneesta, vaikka hän ei ollut tutkimukseemme osallistuva lapsi. Lapselle tuotettu mielihyvän kokemus sisäistyy käsitykseksi omasta arvosta (Lajunen ym. 2015, 19), kyseisen lapsen sadun vastaanottamisella viestitimme lapselle hänen ajatustensa tärkeyden ja hienouden. Hänen toimintansa kieltäminen olisi estänyt häneltä tämän kuulluksi tulemisen tarpeen ja kokemuksen.

Tutkimukseemme varsinaisesti osallistuneet lapset kävivät tuona aikana sadutushuoneen ovella kysymässä, koska he saavat tulla. Kun heidän vuoronsa koitti, he tarttuivat samalla innolla väreihin ja alkoivat piirtää. Puhetta pulppusi kovasti piirtämisen lomassa. Tulkilla oli tapahtunut hetkeä aikaisemmin sadutuksen idean sisäistäminen. Mainitsin hänelle tästä hänen toimintansa muutoksesta ja siitä, kuinka se heijastui positiivisesti lapsen toimintaan. Hän sanoi huomanneen sen itsekin ja nautti tilanteesta sekä sadutuksesta. Toinen lapsista kertoi ensin satunsa toisen lapsen kuunnellessa innoissaan. (kuva 10) Sadun ollessa valmis luettiin se tavan mukaan ääneen lapselle. Lapsi kuunteli tarkkaavaisesti myös nyökkäillen samalla. Lapsi oli tyytyväinen satuunsa, eikä halunnut tehdä muutoksia siihen. Tämän jälkeen toinen lapsi lähti myös kertomaan innoissaan satuaan. (kuva 11) Hän oli lapsista ensimmäinen, joka ääneen lukemiseen jälkeen halusi muokata satuaan ja kertoi väliin lisää tarinaa. Tulkki teki satuun lapsen haluamat lisäykset. Lopulta uudelleen luettuna lapsi oli tyytyväinen satuunsa, eikä halunnut enää lisätä siihen mitään. Lapsilta tuli tällä kertaa piirustuksistaan useampia satuja.

KUVA 10. Seitsemäs piirustus

“Vesimeloni, he metsästävät häntä, poika, tämä on hänen silmänsä, vihreä, punainen, menen ostoksille, minulla on pyssy, tämä on sinun pyssy ja tämä on minun snaipperi, varas, veitsi, sinä olet pommi, hän pitelee pommia.”

Käännetty suomeksi

”Tämä on vesimeloni, tämä on meloni metsästykselle, tämä poika metsästäää melonia. Tämä on veitsi, se on muotoiltu sellaiseksi, meidän talo ja tämä on pyssy, minun pyssy, minun pyssy, minun pyssy on minun, tämä snaipperi on ...:lle ja tämä pyssy on minulle. Se tarkoittaa, että tämä on pyssy ja tämä on snaipperi, tämä snaipperi meidän pyssyt, me heitämme ne pedolle, minä tapan hänet puukolla, minun puukollani.”

Käännetty suomeksi

KUVA 11. Kahdeksas piirustus

“Menen lentokoneeseen, kielletty, kirjoitan veitsi, tämä on veitsi, sinä kirjoitat raketti, tämä on raketti, minun ystäväni tulevat minun kanssa, he tulevat kanssani kaukaiseen paikkaan, tämä on kaupunki, ISIS, minä olen ISIS, ISIS. Minä olen ISIS, minä olen ISIS.

Pyssy, lentokone, tapoin varkaan, minä menin menin menin kaverilleni, nuo ovat minun kaverini, vannon. Pyssy, raketti, pyssy, täällä on se raketti, täällä on se raketti.”

Käännetty suomeksi

“Lentokone, katso minua olen lentokoneessa, olen ISIS. Olen maalla, vesimeloni, Minä syön paljon vesimeloni, tämä on se varas, tämä on se varas, minä olen maalla, kärpäsiä, menimme taloon, menimme lentokoneen läpi. Menen taloon. Menen ostoksille lentokoneen kanssa. Tämä on poika, minä lyön häntä, minulla on pyssy, tämä on snaipperi, minulla on pommi, minun äiti, pommi, pyssy, veitsi.”

Käännetty suomeksi

5.2.3 Kolmas sadutuskerta

Kolmannelle sadutuskerralle toinen meistä pääsi paikalle. Saavuttuani vastaanottokeskukseen lapset olivat innoissaan nähdessään minut. Tälläkin kertaa sadutuksen aloittaminen noudatti samaa kaavaa. Lapset leikkivät hetken ja sen jälkeen siirryimme kahden lapsen kanssa sadutushuoneeseen. Tällä kerralla lapset alkoivat heti innokkaasti piirtää ja keskittyminen oli ensimmäistä kertaa helppoa. Aiemmillä kerroilla heidän oli ollut haastava keskittyä. Toinen lapsista piirsi värikkään piirustuksen (kuva 14). Kehotin häntä kertomaan piirustuksesta, mutta lapsi ei halunnut kertoa satua. Hyväksyin piirustuksen sellaisena kuin se oli. Toinen lapsista piirsi myös piirustuksen (kuva 12) ja sen ollessa valmis, jälleen toistin pyynnön kertoa satu. Hän kertoi sadun ja toisti sanan paita useamman kerran. En saanut selvää kyseisestä sanasta ja pyysin lasta muutaman kerran selventämään tarkoittamaansa sanaa. Sain sanan selville, kun lapsi osoitti paitaansa. Tämän jälkeen lapsi hermostui ja repi piirustuksensa. Lapsi sanoi olevansa huono piirtäjä ja sen vuoksi repi kuvan. Rauhoituttuaan hän kuitenkin halusi vielä piirtää toisen piirustuksen (kuva 13), mutta tästä piirustuksesta ei syntynyt satua.

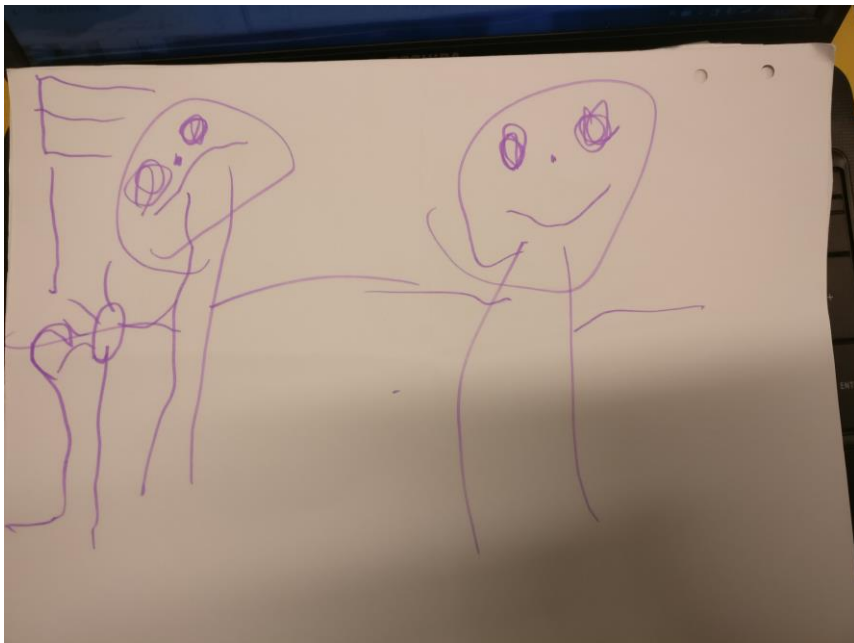
Olimme aikaisemmillä kerroilla huomanneet, kun lasta ei pyydetty kertomaan suoraan piirtämästään kuvasta, vaan kertomaan yleisesti satu, oli se sadutuksen onnistumisen kannalta tärkeää. Jos lasta pyysi kertomaan suoraan kuvasta, alkoi hän kertoa tarkasti ja rajatusti mitä piirustuksessa nimenomaan oli. Ensimmäisellä sadutuskerralla tämä sanojen valinnan merkitys tuli konkreettisesti selväksi. Piirros toimi kuitenkin apuna ja tukena kerronnalle sekä helpotti selvästi lasta aloittamaan tarinan kertomisen.

KUVA 12. Yhdeksäs piirustus

“Tämä on sinä, sinä pistää meikkiä, tällä värillä, kulmakarvat, paita, paita, paita.”

Käännetty suomeksi

KUVA 13. Kymmenes piirustus. Piirustuksesta ei satua

KUVA 14. Yhdestoista piirustus. Piirustuksesta ei satua

Myös toiset sadutettavat lapset olivat paikalla ja leikkivät muiden lasten kanssa innoissaan. He olivat selvästi kiinnostuneita sadutushuoneesta ja olisivat halunneet mennä sinne piirtämään ja kertomaan satuja. Odottelimme kuitenkin tulkkia saapuvaksi. Tulkki oli tietoinen, että kyseisenä päivänä oli tarkoitus saduttaa lapsia ja hänen siten oli määrä olla paikalla keskuksessa. Hän ei ollut ilmoittanut poissaolostaan vastaanottokeskuksen työntekijälle, joten emme tieneet hänen poissaolostaan. Lopulta tulkki ei ilmestynyt paikalle ja tästä syystä lapsia ei pystytty tällä kertaa saduttamaan. Harmitus oli suuri, sillä lapset olivat selvästi innoissaan ja viime kerralla he olivat kertoneet satuja innoissaan.

5.2.4 Neljäs sadutuskerta

Neljännelle sadutuskerralle vain toinen meistä pääsi paikalle. Tällä kertaa puolestaan tulkki oli kyllä paikalla, mutta kukaan sadutukseen osallistuneista lapsista ei saapunut paikalle. Tämän vuoksi neljännellä sadutuskerralla emme voineet toteuttaa sadutusta. Käytimme tämän sadutukseen varatun ajan vastaanottokeskuksen työntekijän auttamiseen. Leikkelimme esimerkiksi talviaskerteluja valmiiksi lasten tulevaan toimintaan liittyen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä osiossa vastaamme tutkimuskysymyksiimme aineistojemme ja kokemuksemme pohjalta.

6.1 Satujen teemat

Lasten saduista on löydettävissä monia erilaisia isompia teemoja. Seuraavaksi käsittelemme näitä teemoja hieman tarkemmin. Kukin satu puhuttelee lukijaansa hieman eri tavalla. Satujen analysointi on meidän tutkijoiden omaa tulkintaa. Riihelä tuo esiin, kuinka kaikessa lapsitutkimuksessa on heijastumia tutkijan omasta lapsuudesta. Aikuisen voi olla vaikea samaistua eri elämänvaihetta elävän lapsen satuihin. Mitä tietoisempi tutkija on omien piilovaikuttimiensa läsnäolosta, sitä kauemmaksi hänellä on mahdollisuus etäännyä näistä ja antaa lapsen sadulle mahdollisuus tulla näkyväksi sellaisenaan. (Riihelä 2012, 198–201.)

Kirjallisuuden mukaan turvapaikanhakijalasten saduista nousevat uhat ja menetykset vahvemmin esille kuin muiden lasten saduista. Lisäksi haavoittuvissa olosuhteissa elävät tai eläneet lapset voivat kokea kauhutarinat turvallisiksi, kun taas myönteisyyttä korostavat sadut voivat kuulostaa epäaidoilta (Riihelä 2012, 199). Aikaisemman kokemuksemme perustella suomalaisia sadutettaessa nämä uhan ja menetyksen teemat eivät olleet läsnä lasten saduissa tai ne esiintyivät lievemmin ja satunnaisesti. Näillä saduttamillamme turvapaikanhakijalapsilla, nämä teemat nousivat useasti esiin saduissa. Uhkiin ja menetyksiin liittyi sotaa, pommeja, veitsiä, aseita sekä muuta pahaa. Tällaista pahaa ilmennettiin esimerkiksi sillä, että varas ja monsteri veivät äidin pois. Saduissa oli nähtävissä myös samojen teemojen ja sanojen toistoa. Saduissa toistui useasti esimerkiksi sana ISIS.

Kuolema ja toisen satuttaminen olivat myös nähtävissä saduissa. Saduissa lapsi on itse myös pahantekijän roolissa. Saduissa lapset mainitsevat esimerkiksi tappavansa puukolla ja tappavansa varkaan. Saduissa nousee esiin myös vertauskuvallista pahaa uhkaa, jota vastaan lapsi saattaa saduissaan taistella. Lasten saduissa puhutaan monstereista, pedoista ja varkaista. Lapsille nämä sadut olivat kuitenkin vain satuja. Lapset kertoivat näitä satuja kuin mitä tahansa arkipäivän juttua. Asiat vain tapahtuivat saduissa. Kyseiset asiat eivät

vaikuttaneet heidän kerronnassaan ollenkaan pahalta asialta. Jos tutkija tai lukija kokee sadun tapahtumat pahoiksi, se ei tarkoita välttämättä sitä, että kertoja on itse ajatellut kauhua ja pelkoa. (Riihelä 2012, 200.)

Lasten satuja lukiessa ja tulkitessa on edelleen tärkeää muistaa se, että sadut elävät mielikuituksen ja oikeiden tapahtumien rajapinnassa. Sadut muodostavat veteen piirretyn viivan faktan ja fiktion välille. Näitä lasten satuja lukiessa on siis hyvä pitää mielessä se, että ne ovat vain lasten satuja. Me aikuiset useasti luomme itse vahvat merkitykset ja oletukset sekä pitkät johtopäätökset sadun sanoille ja teemoille. Emme voi todella tietää mitä on totta ja mikä ei tai mitä lapsi loppupeleissä sanoillansa tarkoittaa. Esimerkkinä sana ISIS luo vahvat negatiiviset mielle yhtymät terrorismiin. Lapselle sanalla ei välttämättä ole sama merkitys, kuin meille länsimaalaisille aikuisille. Lapselle sana voi olla vain yksi sana muiden joukossa, jonka lapsi on kuullut ihmisten puheissa toistettavan. Samoin tässä yhteydessä voidaan pohtia ylipäänsä totuuden merkitystä lasten saduissa, sillä tutkimuksessamme olemme nimenomaan selvittämässä lapsen näkökulmaa hänen elämäänsä koskevissa teemoissa. Totuuden etsimisen sijasta tulisi kiinnittää huomio lapsen esille tuomiin näkökulmiin ja hänen näkemyksiinsä asioista. Kerronnan uskottavuus herättää keskustelua ja pohdintaa, mikä kerrotussa on totta ja kenen tieto on niin sanottua oikeaa tietoa. (Linjakumpu 2012, 166) on todennut tutkimuksessaan ihmisten kokemusten totuudellisuuden olevan kiistelty teema. (Kallinen ym. 2015, 37, 85.)

On selvää, että turvapaikanhakijalasten elämä on ja on ollut erilainen kuin valtaosalla länsimaalaisista lapsista. Taustalla voi olla hyvin vaikeita ja traumaattisiakin kokemuksia. Emme voi tietää millaisena lapset ovat elämänsä kotimaassaan tai vastaanottokeskuksessa kokeneet. Tämä voi värittää satuja. Teorian ja kirjallisuuden mukaan lasten sadut ilmentävät sitä, millaisista oloista ja paikoista lapset tulevat ja miten he ovat eläneet. Sadut myös usein heijastavat lasten kulttuuria ja tapaa, jolla he kokevat maailmaa. Vastaanottokeskuksen työntekijää haastatellessamme hän toi esille sen, kuinka näillä vastaanottokeskuksen lapsilla sota jatkuu myös heidän ollessaan täällä Suomessa. Aikuiset puhuvat lasten kuullen rankkoja asioita, prosessoiden niitä samalla vahvasti itse. Näin lapset eivät pääse traumaattisia asioita ja puheita karkuun.

On kuitenkin muistettava, että turvapaikanhakijalapset ovat lapsia siinä missä muutkin. Vaikka tarinoissa on paljon uhkia, menetyksiä, sotaa ja pahaa, nousee niistä esiin myös positiivisia ja kannattelevia asioita. Sadut tuovat esille kaikille lapsille tärkeitä asioita.

Lasten saduissa mainitaan esimerkiksi heille tärkeitä henkilöitä, kuten ystävät, äiti, isä ja vauva. Tärkeitä ja hienoja tapahtumia saduissa ovat syntymäpäivä ja vauvan tuleminen äidin mahasta. Nämä ovat ikimuistettavia ja iloisia asioita lasten elämässä. Lapsen lähimmän elinpiirin ihmisten merkitys tuli ilmi sadussa ystävän puolustuksena. Sadussa lapsi vannottaa pahan äärellä, että nämä ovat kaverini. Ystävät ovat tärkeitä ja heitä puolustetaan. Nämä ovat yleisiä teemoja, joita on löydettävissä näiden lasten saduista ja nämä tuovat esiin lasten positiivista kokemusmaailmaa.

Lasten omat mieltymyksen kohteet ja itselle tärkeät asiat tulevat ilmi monissa saduissa. On luonnollista, että lapsi kertoo omista mielenkiinnon kohteistaan. Saduissa lapset söivät vesimelonia ja vesimeloni oli mukana monessa vauhdikkaassakin toiminnassa. Mansikkaa rakastettiin ja uima-altaassa tykättiin uida. Meikit ja meikkaus olivat myös osa lapsen mielekästä arkipäiväistä elämätkuvausta. Oma itse nousi esille muutamaankin otteeseen. Joku päivä lapsi sanoi olevansa iso, ihan kuin lapset yleisesti puhuvat kasvavansa isoiksi ja vahvoiksi äitiensä ja isiensä kaltaisiksi. Lapsilla on myös vahva näkemys omista unelmistaan ja tulevaisuudesta. Lapset unelmoivat esimerkiksi omasta talosta ja kodista. Unelmat ovat tärkeitä asioita, jotka kannattelevat ihmisiä isojen muutosten keskellä. Lapsen esiin tuoma lause “minun ystäväni tulevat minun kanssa, he tulevat kanssani kaukaiseen paikkaan, tämä on kaupunki” viittaa mahdollisesti jonnekin tulevaan ja vielä osin tuntemattomaan. Emme voi tietää mitä lapsi tällä tarkalleen tarkoittaa, mutta hänellä on kuitenkin haave ja ajatus tulevasta. Nämä edellä mainitut asiat tuovat ilmi lasten tavallisuutta omine mieltymyksineen ja unelmineen.

Lasten kokemusmaailma tulee moninaisuudessaan ilmi heidän saduissaan. Saduista voi löytää erilaisia kokemuksia ja tapahtumia, joita lapsi on mahdollisesti kokenut, nähnyt tai kuullut. Hyvä ja paha vuorottelevat lasten saduissa. Saduissa tulevat ilmi niin positiiviset kuin negatiivisetkin kokemukset ja asiat. Lasten saduista piirtyy valoisa ja iloinen mielenmaisema saduissa ilmenneiden uhkakuvien rinnalle. Saduissa lapsi odottaa niin vauvan tuloa kuin taistelee pahaa vastaan. Pahoista kokemuksista emme voi olla varmoja, samoin kuin hyvistäkään. Sadut ovat satuja ja siten hienoja ja arvokkaita sellaisinaan. Tulkinnat saduista ovat aikuisen tekemiä johtopäätöksiä, liian pitkälle viety tulkinta on vain aikuisen arvailua. Tarkoituksenamme oli löytää yleisiä teemoja lasten saduista, tämän vuoksi pyrimme pysymään johtopäätöksissämme lähellä lapsen satua ja olla tulkitsematta sanojen ja lauseiden merkityksiä liian pitkälle.

6.2 Sadutuksen haasteet turvapaikanhakijalasten kanssa

Tutkimuksessa tutkijalla on olemassa erilaisia ennako-olettamuksia ja intuitiivisia käytäntöjä. Jotta uuden oppiminen on mahdollista, on tutkimuskohteesta muodostetut ennako-oletukset tärkeää tunnistaa ja ottaa huomioon. Aineistojen tarkoituksena on vauhdittaa tutkijan ajattelua ja auttaa löytämään uusia näkökulmia, ei vain todentaa olettamuksia. (Eskola & Suoranta 2005, 20.) Lähdimme sadutusprosessiin sillä ajatuksella, että sadutus turvapaikanhakijalasten kanssa sisältää erilaisia haasteita. Teoria antoi meille ennakkokäsityksiä, millaisia haasteita tulemme todennäköisesti kohtamaan. Halusimme lisäksi selvittää, millaisia haasteita itse kohtaamme. Kirjallisuudessa mainittiin haasteina esimerkiksi kerronnan vieraus ja tulkin käytön ongelmat.

Näkyvimpänä haasteena koimme yhteisen kielen puutteen lasten kanssa niin heidän kanssa kommunikoidessaan kuin satujen kirjaamisessa. Kieli ja sanoma ovat aina aidoimpana ihmisen omalla äidinkielellä sanottuna (Riihelä 2012, 210). Sadutettaessa ja vuorovaikutuksessa lasten kanssa oli hetkiä, jolloin emme täysin ymmärtäneet lasta, eikä lapsi välttämättä aina ymmärtänyt meitä. Saattaa olla, että lapsi ei tiedä tai ymmärrä kaikkia tutkijan käyttämiä sanoja. Samoilla sanoilla voi myös olla erilainen merkitys niin lapsen kuin aikuisen mielessä. Koko lauseen sisällön ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Tutkija voi täten varmistaa lapselta ymmärsikö hän sanan tai lauseen merkityksen. (Kallinen ym. 2015, 90.) Yhteisen äidinkielen puute vaikutti myös satuihin. Sadut piti kääntää lasten omalta äidinkieleltä suomeksi, tämä muutostyö saattoi hieman muuttaa alkuperäistä ajatusta. Käännösprosessissa on voinut olla vaikea löytää täysin vastaavia sanoja. Tämän vuoksi myös kielen vivahteet ja murteet ovat saattaneet hukkoa käännöstyössä.

Kielelliset haasteet olivat läsnä myös tulkin kanssa työskennellessämme. Puhuimme tulkin kanssa englantia, joka on vieras kieli niin meille kuin tulkille. Väärinymmärryksiltä emme prosessin aikana voineet välttyä. Tämä näkyi mahdollisesti siinä, kuinka monta kertaa kertasimme uudelleen ja uudelleen tulkille sadutuksen perusidean ja aikuisen roolin sadutustilanteessa. Tulkin tietämättömyys sadutusmenetelmästä haastoi myös muilla tavoilla. Tulkilla ei ollut sisäänrakennettua valmista kuvaa saduttajan roolista ja tämän muodostuminen ja oivaltaminen ottivat aikaa. Tulkin kanssa työskentelyssä koimme lisäksi muita haasteita. Haasteeksi muodostui se, että tulkkimme ei ollut ammattitulkki. Emme siis voineet olla täysin varmoja, tulkkasiko hän ohjeistamme huolimatta lapsen

sanoman ilman oman mielipiteen vaikutusta tai tulkkasiko hän meille tarkasti kaiken mitä lapset sanoivat. Sadutustilanteessa tulkki oli kommunikoinnin väylä meille toisten lasten kanssa. Se haastoi vuorovaikutuksen syntyä meidän ja näiden lasten välillä. Sanaton viestintä ilmein, elein ja kehonkielen kautta kuitenkin viestii arvostusta ja lämpöä tutkittavia kohtaan (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 85). Tämä sanaton viestintä puoleltamme oli siis tärkeää. Emme voineet suuresti puuttua tai osallistua sadutustilanteessa tapahtuviin asioihin, sillä emme ymmärtäneet keskustelua. Emme liialla puuttumisella halunneet myöskään keskeyttää lapsen toimintaa ja kerrontaa. Kuten on tullut ilmi, tulkin läsnäolo sadutuksen mahdollistamisen kannalta oli pakollista, mutta ei täysin ongelmatonta.

Haasteita kohtasimme myös lupa-asioihin liittyvissä asioissa. Pohdimme, ymmärsivätkö lasten vanhemmat saate- ja lupakirjeen sisällön (ks. Liite 1) kertomisestamme huolimatta. Yksi vanhemmista kysyi lisää tutkimuksestamme ja kerroimme siitä hänelle. Eräs toinen vanhempi allekirjoittaessaan lupaa, ei enää edes vilkaissut allekirjoitettavan luvan sisältöä uudelleen. Häneltä oli suullinen lupa lapsen osallistumisesta ja silloin hänelle oli kerrottu saate- ja lupakirjeen sisältö. Sadutuksessa lapset olivat uuden äärellä ja pohdimme heidän kykyään ymmärtää olevansa satujensa ja piirustustensa kautta mukana tutkimuksessa. Koimme haasteelliseksi tuoda lapsille tutkimukseen osallistuminen ilmi tarpeeksi ymmärrettävästi ja pohdimme, onko se missä määrin mahdollista ja kuinka ymmärrettävästi. Myös tämän vuoksi koemme todella tärkeänä pitää tutkimukseen osallistuneet lapset mahdollisimman anonyymeina.

Lapsen tottumattomuus kuulluksi tulemiseen sadutuksen tavoin näyttäytyi vahvasti ensimmäisillä sadutuskerroilla. Koimme haastavana asiana sen, että lapset eivät helposti lähteneetkään kertomaan satua tai tarinaa, kun heitä siihen kehotti ja antoi tälle tilan. Tämä huomio toi tarpeen muokata omaa toimintaa ja lähestymistapaa. Taustalla olleet aiemmat kokemukset suomalaisten lasten innostuneisuudesta lähteä kertomaan satuja ja tarinoita, eivät toteutuneetkaan alkuun samalla tavalla näiden turvapaikanhakijalasten kohdalla. Pohdimme, voiko taustalla olla tilanteen uutuuden lisäksi kerrontakulttuurin erilaisuus tai vieraus. Suurta antautumista oli kuitenkin nähtävissä erityisesti osan tutkimukseen osallistuneiden lasten kanssa, kuinka he sisäistivät kerta kerralta enemmän sadutuksen ideaa ja nauttivat kertomisesta. Lapset silminnähden pitivät siitä, kuinka aikuinen vain kuunteli heitä ja kirjasi heidän satunsa, juuri heidän sanomanaan.

Eri kulttuureista tuleminen oli läsnä jokaisessa hetkessä ja näyttäytyi monin eri tavoin. Päällimmäisenä mieleemme jäi aikakäsityksen erilaisuus. Emme voineet olla täysin varmoja saapuvatko lapset paikalle sovittuun aikaan. Kun tulkki ja lapset eri kerroilla eivät saapuneetkaan paikalle, he eivät olleet ilmoittaneet tästä muutoksesta etukäteen vastaanottokeskuksen työntekijälle. Olemme tottuneet ilmoittamaan oman toiminnan muutokset toisille osapuolille, jos muutos vaikuttaa heidän toimintaansa. Tämä asia ja sen tärkeys nähtiin mahdollisesti eri tavalla. Vanhemmat tahtoivat tuoda lapsiaan omien aikataulujensa mukaan lasten yhteiseen ohjattuun toimintaan, mikä puolestaan vaikeutti kaikille lapsille suunnatun toiminnan suunnittelua.

Tuntuva haaste, jonka koimme projektimme aikana, olivat henkilöresurssit, tai oikeastaan resurssien puute. Vastaanottokeskuksen työntekijällä oli vaikeuksia irrottautua työstään henkilöresurssien vähyden ja hänen työmääränsä paljouden vuoksi. Koimme, että hänellä ei ollut resursseja ohjata meitä tarpeeksi käytännön asioiden hoitamisessa vastaanottokeskuksessa. Esimerkiksi vanhempien kanssa tapahtuvaan vuorovaikutukseen ja kommunikointiin hänestä olisi ollut iso apu, sillä vanhemmat luottivat häneen ja heidän välilleen oli muodostunut vuorovaikutussuhde jo pidemmältä ajalta. Me tutkijat olimme tuntemattomia ja uusia ihmisiä vanhemmille, näissä tilanteissa luotettavan ja tutun henkilön läsnäolo olisi tuntunut tärkeältä. Resurssien rajallinen mahdollisuus tuli esiin myös silloin, kun keskustelimme ammattitulkkin mahdollisuudesta.

Jokainen sadutustuokio oli omanlaisensa ja se myös loi haasteita meille toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Oli kyettävä mukautumaan vaihtuviin tilanteisiin nopeasti. Oma toimintaa oli jatkuvasti pohdittava ja tarvittaessa muokattava. Koimmekin hyväksi tavaksi pohtia jokaisen sadutuskerran jälkeen omaa ja tulkin toimintaa sekä sitä, miten toimintaa voisi jatkossa kehittää tai millaisiin asioihin pitäisi vielä kiinnittää huomiota. Sadutuskerrat olivat jatkuvaa oppimista ja kehittymistä.

6.3 Aikuisen rooli

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan asema on keskeinen toisella tapaa kuin tilastollisessa tutkimuksessa. Lähtökohtaisesti tutkijalla on enemmän vapautta tutkimuksensa suunnittelussa ja toteutuksessa. Tutkijalta vaaditaan tutkimuksellista mielikuvitusta. (Eskola & Suoranta 2005, 20.)

Meille tutkijoille aiheen valinta oli alusta asti selkeä, vaikka koimmekin muutoksia matkan aikana. Saimme yhdessä ideoida ja päättää mitä lähdemme tutkimaan ja miten. Koska olimme itse vastuussa aiheesta ja käytännön toteutuksesta, kumpusi molemmilla aiheeseen paljon motivaatiota ja halua oppia lisää. Vapaus tuo myös vastuuta ja meidän tulikin olla tutkimuksessa rohkeita moneen otteeseen. Meidän tuli rohkeasti ottaa vastuu omasta projektistamme ja sen toteuttamisesta vastaanottokeskuksessa. Tarvitsimme tutkimuksen aikana paljon luottoa omaan tekemiseemme, sillä tutkimuksen edetessä omaa tekemistä ja toimintaa oli myös kyettävä arvioimaan kriittisesti ja muovaamaan tarpeen mukaan. Jo itse tutkimuksen toteuttaminen vaati rohkeutta, sillä valitsemaamme aihetta oli tutkittu vasta vähän.

Minna Nikunen (2008, 157) kirjoittaa tunteiden roolista tutkimuksessa. Tutkimiseen liittyy runsaasti tunteita, sillä tutkimus on lähtökohtaisesti tavoitteellista toimintaa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija pyrkii ymmärtämään ja selittämään ilmiötä. Tutkimuksessa läsnä olevat tunteet voivat olla tutkimukselle eduksi tai haitaksi. Etuna tunteet voivat toimia motivaation lähteenä ja tutkimukseen paneutumisenä. Aineiston herättämiä tunteita voi hyödyntää tutkimuksessa myös pohtimalla, mistä kyseiset tunteet johtuvat. Haitallisena tunteet voivat ohjata tulkintaa ja jopa vääristää tulosten analyysia (Riihelä 2012, 202). Tilanteissa virinneiden tunteiden tarkkailu ja pohdinta voivat auttaa tutkijaa tunnistamaan myös asenteitaan, jotka voivat vaikuttaa tutkimustulosten analysoimiseen. Juujärvi ym. (2007, 97) tuovat esiin ajatuksen, ettemme ole kovin tietoisia asenteistamme, koska ne ovat osa maailmankuvaamme. Ylipäänsä sensitiivistä aihetta tai kohderyhmää tutkivan on hyvä varautua monenlaisien ja itselleenkin yllättävienkin tunteiden kirjoon sekä niin omien kuin tutkittavan tunnetilojen vastaanottamiseen. (Kallinen ym. 2015, 183, 186).

Sadutustilanteissa tuli ilmi tutkittavien tunnetilojen kirjo sekä omien tunteiden läsnäolo. Lapsilta tuli esiin monia erilaisia tunteita. Oli turhautuneisuutta, jopa lievästi aggressiivista käytöstä piirustusten repimisenä ja haluna rikkoa yhteisiä värikyniä. Tämä saattoi yhdistyä kielen tuottamisen haasteeseen ja välillä toisen ymmärtämättömyyteen, johon osa lapsista hermostui. On myös muistettava, että tilanne oli myös alkuun uusi ja jännittävä lapsille. Pääosin lapsista huokui kuitenkin ilo. He olivat kiinnostuneita kuulemaan oman satunsa ääneen luettuna, jonka jälkeen oli silminnähtävää ylpeyttä omasta sadusta. Meille tutkijoille oli tärkeää pohtia, miten otamme lasten tunteiden kirjon vastaan.

Olimme päättäneet, että haluamme tilanteissa antaa mahdollisuuden kaikille lasten tunteille ja roolimme on olla vakaa ja luotettava aikuishenkilö tilanteessa. Meissä tutkijoissa sadutusprosessi herätti myös monenlaisia tunteita ahdistuneisuudesta onnistumisen riemuun. Näitä tunteita käsittelemme lisää itsearviointinissa.

Sadutus menetelmänä oli meille entuudestaan tuttu. Aikaisempien kokemusten ja kirjallisuuden perehtymisen myötä meillä oli runsaasti tietoa sadutuksesta. Teoria ja kokemus olivat myös antaneet meille erilaisia näkökulmia ja ennakkohypoteeseja tutkittavasta aiheesta. Rohkeutta ja uskallusta tarvitsimme kuitenkin lähtiessämme toteuttamaan sadutusta uudessa ympäristössä ja uudelle kohderyhmälle. Oman lisänsä toi lisäksi tulkin käyttö ja läsnäolo sadutustilanteissa.

Tiedostimme vahvasti, että meidän tutkijoiden ja lisäksi mukana olevan tulkin läsnäolo saattaa vaikuttaa tutkittavien käyttäytymiseen ja vuorovaikutukseen. Me tutkijat olimme lapsille uusia henkilöitä, tulkki oli heille entuudestaan tuttu ja varsinkin ensimmäisillä sadutuskerroilla lapset tukeutuivat tulkkiin. Itse sadutustilanteessa tulkki oli ikään kuin meidän tutkijoiden jatke. Tämä täysin yhteisen kielen puute haastoi meitä tutkijoita. Tästäkin tarvittiin rohkeutta lähteä toteuttamaan ja tutkimaan uutta. Pohdimme etukäteen tulkin läsnäoloa ja hänen rooliaan sadutustilanteissa. Käytännön kokemuksen tuoma varmuus tulkin apuna käyttämisestä ja hänen läsnäolostaan sadutustilanteissa puuttui. Pyrimme muuttamaan niin omaa toimintaamme kuin ohjeistamaan tulkkia lisää, jos havaitsimme epäkohtia. Tarkoitus oli, että yhteinen toimintamme palvelisi koko ajan paremmin työn tarkoitusta.

6.4 Vastaanottokeskuksen työntekijän haastattelu

Projektin ollessa päättynyt jo hetken aikaa sitten, kävimme haastattelemassa vastaanottokeskuksen työntekijää, joka teki kanssamme yhteistyötä. Haastattelukysymysten (ks. Liite 2) tarkoituksena oli tuoda vastaanottokeskuksen työntekijän ajatuksia näkyväksi toteutuneesta projektistamme. Halusimme myös kuulla hänen ajatuksiaan sadutuksen käytön haasteista ja sadutuksen tulevaisuuden mahdollisuuksista nimenomaan turvapaikanhakijalasten kanssa.

Työntekijän yleinen kokemus projektista oli positiivinen. Hän näki tärkeäksi tuoda esille lapsille järjestettävän toiminnan tarpeellisuuden sekä sen, että tuomme sen näkyväksi opinnäytetyömme kautta. Projektissa ilmi tulleet voimakkaat sadut vahvistivat työntekijän näkemystä lasten vahvasta tuen tarpeesta. Työntekijä toi esille, että toteuttamamme projekti vastaanottokeskuksessa oli yksi tapa lisää näyttää toteen lasten vahvaa tuen tarvetta myös ulkopuolisille tahoille. Hän näki positiivisena sen, että opinnäytetyömme myötä, heillä on kirjallista tietoa ja käytännön kokemusta siitä, miten sadutusta voisi jatkossa käyttää turvapaikanhakijalasten kanssa.

Myös työntekijä koki sadutuksen sopivaksi ja hyväksi tavaksi kuulla turvapaikanhakijalapsia. Hän nosti hyvänä asiana esille menetelmän idean yksinkertaisuuden ja sen helpokäyttöisyyden. Sadutuksen käytön mahdollisuuden hän näki nimenomaan yksilötyökentelyssä, yksilöiden sadutuksessa ja mahdollisesti traumojen käsittelyn apuna. Työntekijä toi esille, että sadutuksen käytössä turvapaikanhakijalasten kanssa, traumojen käsittelyn välineenä, taustalle tarvittaisiin moniammatillinen osaaminen. Tarvittaessa olisi tärkeää, että lapset voitaisiin ohjata eteenpäin tarvitsemansa tuen piiriin. Hän toi esille, että satujen voimakas sisältö ei näy lasten toiminnassa ja ilman erilaisia tapoja kuulla lasta hänen omin sanoin, jäisivät tällaiset asiat pimentoon.

Haasteiden läsnäolon sadutuksen käytössä turvapaikanhakijalasten kanssa työntekijä allekirjoitti. Erityisesti haasteeksi hän mainitsi tuntuvan henkilöresurssien vähyyden, joka estää tällä hetkellä sadutuksen käyttöönoton mukaan toimintaan. Jotta sadutus voisi toteutua vastaanottokeskuksessa, resurssien vähyyden vuoksi, pitäisi sen tapahtua jonkin ulkoisen yhteistyötahon kanssa. Sadutuksen käytön kehitys nojautuu vahvasti yhteistyötahojen kanssa rakentuvaksi. Työntekijällä oli halua ja tahtoa kehittää toimintaa eteenpäin ja ottaa sadutus mukaan toimintaan, mutta tämänhetkisten resurssien valossa se on todella haastavaa.

Muita haasteita, joita hän pohti yleisestikin, oli vanhempien kanssa tapahtuva kommunikointi. Hän näki haasteena saada vanhemmat ymmärtämään sadutuksen perimmäisen idean. Kulttuurierot ja toisen kielellinen ymmärtämättömyys ovat läsnä kommunikoinnissa. Työntekijä oli sitä mieltä, että menetelmän käyttämisessä tulisi olla varovainen ja tarkka, varsinkin, jos sitä alettaisiin soveltaa traumojen käsittelyssä terapeutisesta näkökulmasta. Jos sadutusta lähdetäisiin kehittämään tähän suuntaan jonkin yhteistyötahon

kanssa, nousee tärkeäksi toiminnan toteuttamiseen vaadittava ammattitaito ja tietous traumaista ja niiden käsittelystä.

7 POHDINTA

Tässä osiossa pohdimme opinnäytetyömme luotettavuutta ja eettisyyttä. Paneudumme myös itsearviointiin ja lopuksi kerromme projektin kehittämisehdotuksista.

7.1 Luotettavuus

Opinnäytetyömme on luonteeltaan laadullinen, tämän vuoksi ei ole mahdollista eikä tarpeen tehdä laajoja yleistyksiä tutkimuksessa saaduista tuloksista. Merkityksellisiksi nousevat tutkimukseen osallistuneiden lasten kokemukset ja näkemykset heidän satujensa kautta. Laadullisen opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda näkyväksi yksittäisten ihmisten näkemyksiä tutkittavasta asiasta ja halu ymmärtää ilmiötä syvällisemmin. (Vilka & Airaksinen 2003, 63; Alasuutari 2007, 231, 235.)

Tutkimusta on perinteisesti arvioitu validiteetin ja reliabiliteetin käsittein. Käsitteet ovat syntyneet määrittämään määrällisen tutkimuksen tarpeita ja siksi käsitteet eivät ole tarkoituksenmukaisia laadun mittareita laadullisesta tutkimusta arvioitaessa. Laadullisen tutkimuksen arviointiin ei ole olemassa yhtä oikeaa ohjetta. Tutkija on lukijoilleen velkaa uskottavan selityksen aineiston kokoamisesta ja analysoinnista. Riittävän yksityiskohtainen tutkimusprosessin kuvaus tuo tutkimustulokset selkeämmiksi ja ymmärrettävämmiksi lukijoille. Laadullisen tutkimuksen yksi perusvaatimuksista on, että tutkijalla on riittävästi aikaa tehdä tutkimuksensa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136, 140–142.)

Eskola ja Suoranta (2005, 61–62, 215) pohtivat kirjassaan Johdatus laadulliseen tutkimukseen analyysin kattavuutta tutkittavasta ilmiöstä. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole alun perinkään tarkoitus selittää aineistoa tyhjentävästi. Samalla voidaan pohtia, onko se edes mahdollista. Aineiston tarkoitus on enemmän toimia tutkijalle idealähteenä ja teoreettisen pohdinnan vauhdittajana. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on mahdotonta määrittellä riittävää aineiston kokoa. Täten aineiston määrä ei ole tärkeä vaan sen laatu. Oleellista on, että aineisto kuvaa riittävän kattavasti tutkittavaa asiaa ja analysointi on tehty huolellisesti. Laadun kriteerinä voidaan siten pitää aineiston monipuolisuutta ja sitä, kuinka hyvin sen vastaa työn sisällöllisiin tavoitteisiin. Aineisto kertoo ja on aina koottu rajatusta tapauksesta. (Kallinen ym. 2015, 190.)

Tutkimuksen teoriaosassa perehdyimme huolellisesti tutkimuksen taustateorioihin. Lisäksi tutkimuksessa tehdyt tulkinnat saavat tukea toisista tutkimuksista ja kirjallisuudesta. Huolimatta runsaista yhteneväisyyksistä tutkimuksen taustateorioihin, ei tutkimuksessa saatuja tuloksia voida yleistää kaiken kattavana näkemyksenä turvapaikanhakijalasten mielenmaisemasta. Aineistomme tulokset pohjautuvat rajatun lapsimäärän satuihin ja kokemukseemme, ja juuri heidän kanssaan ilmi tullessiin haasteisiin. Vaikka tuloksia ei kaikkiin lapsiin voikaan yleistää, tutkimustuloksemme keskustelevat vahvasti teorian kanssa ja saavat tukea sieltä.

Aineistomme ja tutkimustuloksemme tuovat esille juuri näiden tutkimukseen osallistuneiden lasten kokemuksia ja näkemyksiä satujen kautta. Jokaisella lapsella on oma kokemusmaailmansa ja mielikuvituksensa tukena vaikeiden asioiden käsittelyssä. Tutkimus toistettaessaan voi olla hyvin erilainen toisten lasten kanssa. Jo tutkimuksessamme saimme kokea, kuinka sadutus oli erilaista näiden neljän lapsen kesken. Kokemus voisi olla myös erilainen, jos sadutustuokiot pitäisi lapsille yksin jo heille entuudestaan tuttu aikuinen. Yleisiä teemoja lasten saduista on löydettävissä ja ne toistuvat. Monissa laadullisissa tutkimuksissa, jotka etsivät tietoa lapsista, on usein haastateltu vain aikuisia. Heiltä saadun tiedon on uskottu olevan lasten tietoa luotettavampaa. Jos lasta on haastateltu, on hänen antamaansa tietoa tutkimuksessa saatettu varmistaa lapsen vanhemmilta. (Kallinen ym. 2015, 84). Tutkimuksessamme asetelma on toisenlainen, sillä lapset ovat työssämme tiedon tuottajien roolissa. Sadutuksessa ei ole olemassa oikeaa tai väärää satua, vaan lapsen kertoma on tarkoitus ottaa vastaan sellaisenaan. Tutkimuksessa ei aina metsästetä ”objektiivista” totuutta, vaan siinä voidaan selvittää tutkittavien näkökulmaa, kokemuksia ja tunteita eri teemoista (Kallinen ym. 2015, 85). Tätä sadutus juuri on – kokemuksia ja näkemyksiä.

Laadullisen tutkimuksen totuus- ja objektiivisuuskysymyksiä pohdittaessa on syytä erottaa toisistaan havaintojen luotettavuus ja toisaalta tutkijan puolueettomuusnäkökulma. On otettava huomioon, vaikuttaako esimerkiksi tutkijan sukupuoli, ikä, virka-asema tai kansalaisuus siihen, miten tuloksia havainnoidaan ja tulkitaan. Tutkija on tutkimuksensa luoja ja tulkitsija, joten näiden vaikuttimien läsnäolo on hyvä tiedostaa. Tutkijan tulee kuitenkin säilyttää neutraali ote tutkimuksen tuloksia analysoidessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135–136.)

7.2 Eettisyys

Kun tutkimus toteutetaan lasten kanssa, on syytä tiedostaa eettiset ongelmat. Työssämme nostimme esille useita tärkeitä huomioita, jotka pätevät yleisesti lapsia tutkittaessa. Heidän kohdallaan korostuvat esimerkiksi lupakäytännöt ja anonymiteetin suojeleminen. Pohdimme työssämme lapsen ymmärtämättömyyttä olla mukana tutkimuksessa. Osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja riittävään tietoon. Lapsi osoittaa toiminnan aikana tavalla tai toisella suostumuksensa tutkimukseen ja yhteistyöhön. Kukaan lapsista ei onneksemme jättäytynyt pois tutkimuksestamme, mutta koimme vastahakoisuutta yhteistyöhön ja esimerkiksi aina lapset eivät halunneet kertoa satuja. Lasten vastahakoisuuden tunteet sallittiin ja tilanteet menivät lasten ehdoilla. Lapsia ei missään vaiheessa pakotettu kertomaan ja tuottamaan meille satuja. Jos lapsi ilmaisi, ettei hän halua kertoa satua tai tarinaa, se sallittiin. Toisaalta samaan aikaan samoista lapsista näkyi ilo ja kiinnostus meidän tutkijoiden saapumisesta vastaanottokeskukseen ja he toiminnallaan myös viestivät halua osallistua ja olla mukana toiminnassamme. Tutkimuskohderyhmän ollessa pieni ja lapsia, lasten sadut ja heidän henkilökohtainen toimintansa esitetään ilman tunnistetietoja, jotta lapset niiden taustalla pysyvät anonyymeina.

Aikuisen neutraalius tutkimuksen aikana vaatii jatkuvaa itsereflektiota ja pohdintaa. Tässä tärkeää oli kyetä pitämään myös tulkki mahdollisimman neutraalina henkilönä sadutustuokioissa. Tämä vaati myös hänen toimintansa jatkuvaa tarkastelua, oman toiminnan tarkastelun rinnalla, ja hänen ohjeistamistaan useasti vastaanottavaan ja ei-utelemaan saduttajan rooliin. Tutkijoiden tulee myös olla erityisen herkkiä tutkimuksessaan esiin nostettaville käsitteille ja näkökulmille, sillä lapsilla ei juurikaan ole valtaa vaikuttaa siihen, millainen kuva heistä luodaan tutkimuksessa. He eivät voi kritikoida havaintoja tai niiden tulkintoja. (Karimäki 2008, 5; Ruoppila 1999, 28.) Tutkimustulosten julkistamisessa on aina muistettava tutkittavia ja heidän läheisiään kunnioittava kirjoitustapa. Tutkimus on kirjoitettava mahdollisimman hyvin ja rehellisesti siitä näkökulmasta, mihin aineisto ja tutkijan ymmärrys yhdessä antavat edellytykset. Tutkijan on tunnistettava ymmärtämisen rajat toisten ihmisten kokemuksia tulkittaessa ja hyväksyttävä, ettei välttämättä koskaan ymmärrä täysin. (Kallinen ym. 2015, 170, 172.) Meillä on ollut valta valita, mitä asioita nostamme pohdinnan alle ja ylipäänsä tutkimuksessa esille. Tarkoituksenamme on kuitenkin ollut koko prosessin ajan tuoda lapsen näkökulma esille.

(Heath ym. 2009, 93) pohtivat ympäristön vaikutusta tutkimuksen toteuttamisessa. He lähtevät ajatuksesta, että mikään fyysinen tila on harvoin neutraali. Pohdimme paikan mahdollista vaikutusta lasten toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toteutimme sadutus-tuokiot vastaanottokeskuksessa lasten omissa tiloissa. Etuna oli tilan tuttuus lapsille. On tärkeää, että tutkittava kokee tutkimusympäristön turvalliseksi. Lapset olivat kootusti paikalla ja tila oli helposti käytettävissämme. Tilan rauhallisuus oli tärkeä valinnan kriteeri paikkaa pohdittaessa. Käyttämämme tila oli rauhallinen ja erillinen isompi huone lasten yhteisten tilojen vieressä. Lisäksi oli kiinnitettävä huomiota asioiden luottamuksellisuuteen, etteivät ulkopuoliset tahattomasti kuule käytyjä keskusteluja. (Kallinen ym. 2015, 117, 124, 137.) Käytettävissämme olevilla resursseilla meillä ei olisi ollut mahdollisuutta poistua vastaanottokeskuksesta, emmekä kokeneet poistumista sieltä mielekkääksi asiaksi. Vieras tila ja poistuminen vastaanottokeskuksesta olisivat voineet hämmäntää lapsia liiaksi ja olo ei olisi ollut välttämättä heillä enää turvallinen. Tutkimus ja sadutus olivat heille jo itsessään uutta, joten paikan muutos ei ollut tarpeen.

Laajemmassa kontekstissa toimimme työssämme esiin vähän tutkittua kohderyhmää sadutuksen parissa sekä toimimme näkyväksi heidän mielensisäistä todellisuuttaan. Hiljaisten tai muutoin vähän ääneen päässeiden ryhmien kokemusten ja näkemysten tuominen julkisuuteen ja heitä koskevat tutkimukset voivat tarjota uusia toimintamalleja. Tutkittaessa lapsia, joita perinteisesti ei ole pidetty luotettavina tiedon tuottajina, voidaan tavoittaa uusia näkökulmia ilmiöihin, joita on aikaisemmin tutkittu vain aikuisen näkökulmasta. Tutkimusten avulla voidaan esimerkiksi lisätä ymmärrystä ja tietoisuutta tutkittavasta asiasta. Tutkijat vievät arvokasta tietoa eteenpäin käytännön työntekijöille mahdollisuutenaan muuttaa tulevaisuudessa käytäntöjään. Muutos on aina hidasta, mutta mahdollista. Hiljaisen ryhmän asema voi parantua ajan myötä. (Kallinen ym. 2015, 12, 38, 195.)

7.3 Itsearviointi

Tiesimme jo projektia suunnitellessamme ja siihen ryhtyessämme sen olevan haastava, sillä tutkimusjoukkomme oli erityinen ja sisälsi omat haasteensa. Vaikka meillä molemmilla oli ennen projektin alkua jo osaamista sadutusmenetelmän käytöstä, yllätti projektin haasteellisuus silti meidät molemmat. Kohtasimme paljon haasteita pitkin matkaa käytännön toteutusvaiheessa. Välillä epäilimme itseämme ja toimintamme toteutumista to-

den teolla. Oli myös hetkiä, jolloin ajattelimme, että koko projekti on täysin epäonnistunut. Välillä prosessi oli myös todella raskas henkisesti. Projektin intensiivisyys ja haastavuus olisi ollut yksin todella raskas kantaa ja saada toteutettua parhaalla mahdollisella tavalla. Onneksemme meitä oli kaksi. Pystyimme yhdessä keskustelemaan ja pohtimaan mieleen heränneitä kysymyksiä ja sen perusteella muokkaamaan toimintaamme projektin edetessä. Koimmekin moneen otteeseen sen, että teimme tutkimusta kaksin, oli todella tärkeäksi ja hyväksi asiaksi.

Sadutuksen erilaisuus näiden lasten kanssa haastoi. Koimme toisinaan, että sadutustilanteet ja käytännön toteutus olivat jollakin tavalla epäonnistuneita. Tämä tunne ei johtunut siitä, etteivätkö lasten sadut olisi olleet onnistuneita ja upeita, vaan meidän tutkijoiden omista olettamuksistamme ja odotuksistamme. Aikaisempien sadutuskokemusten myötä mielessämme oli kuva lasten välittömästä innosta ja rönsyilevästä kerronnasta. Pohdimme, että tämä oletamus on mahdollisesti utopiaa ja toteutus tulisi olemaan erilainen. Mielikuva siis oli tähän yhteyteen epärealistinen ja osoittautuikin vääräksi. Välillä lapset tuottivat muutamia sanoja ja välillä he eivät halunneet kertoa mitään. Tosinaan saimme kuitenkin useampia ja pidempiä satuja. Havahduimme pian, että meillä on pysähdyksen paikka ajatuksemme kanssa. Karlsson (2012, 49–50) tuo esille juuri tutkijan ydinhaasteen saada lapsi kertomaan maailmastaan. Tämän ajatuksen kanssa painimme ja tunsimme välillä epäonnistuneemme. Karlssonin sanoin kysymys ei ollut siitä, etteivätkö lapset osanneet kertoa, vaan siitä, osaammeko me tutkijoina kuunnella lapsia ja käsitellä saamaamme tietoa. Lapset kertovat sanojen lisäksi monin eri tavoin: kuvilla, ilmeillä, eleillä, äänneillä ja leikeillä. Emme voineet ennalta tietää millaisen tutkimusaineiston lasten satujen osalta tulisimme saamaan. Kaikki lasten tuottama tieto olisi arvokasta ja olisimme tyytyväisiä saamaamme satujen määrään. Jälkikäteen ajateltuna tuo kokemus epäonnistumisesta oli täysin turha ja vei suotta energiaa muulta. Lasten tuottamat hienot sadut ja vivahteikas käytännön toteutus vastasivat juuri haluamiimme kysymyksiin, joita lähdimmekin alun alkaen tutkimaan. Lapset myös selvästi nauttivat sadutustilanteista, mikä oli hienoa huomata ja antoi paljon mielihyvää myös meille tutkijoille.

Prosessin aikana jouduimme pohtimaan paljon myös sitä, olimmeko valmistautuneet projektiin riittävästi ja realistisesti. Tulimme siihen tulokseen, että vaikka kaikkeen yrittää valmistautua ennalta, eivät asiat todellisuudessa mene niin kuin on ne mielessään suunnitellut. Me tutkijat totesimme jo heti tutkimuksen alettua, että vaikka olimme yrittäneet

valmistautua huolella, haasteiden paljous käytännön toteutuksessa silti yllätti. Jouduimme monesti projektin aikana muuttamaan suunnitelmia ja omaa tapaamme toimia. Jouduimme myös monesti toteamaan sen, että kaikkeen ei voi vaikuttaa ja epävarmuuden sietäminen on todella tärkeää. Tämän projektin aikana molemmat meistä kasvoivat tutkijoina ja saimme paljon varmuutta omaan tekemiseemme. Opimme enemmän kuin tätä tutkimusta suunnitellessamme osasimme odottaa. Tutkimusasetelman väljyys, joka ei rajaa ilmiötä liiaksi tuo usein esiin sellaista, jota ei alkuun osannut odottaa (Karlsson 2012, 50).

Projekti herätti meissä tutkijoissa suurta tunteiden kirjoa. Olimme jokaisen sadutuskerran jälkeen henkisesti väsyneitä, sillä tilanteissa tuli olla läsnä sata prosenttisesti, koko ajan valppaana sekä valmiina muokkaamaan toimintaansa. Toisina päivinä ajatus vastaanotto-keskukseen menemisestä tuntui raskaalta, mutta aina päivän päätteeksi mieli oli aina mah-tava, vaikkakin olo väsynyt. Vaikka projektin toteutus oli haasteellista, oli se sitäkin enemmän palkitsevaa. Olimme koko tutkimuksen ajan tietoisia siitä, että omien tunteiden huomioiminen ja käsitteleminen oli erittäin tärkeää jaksamisen kannalta ja siten tutki-muksen onnistumisen kannalta. Omat tunteet voivat parhaimmillaan lisätä motivaatiota tekemiseen, mutta pahimmillaan vaarantaa tutkimuksen luotettavuuden. Myös se, että aihe oli sensitiivinen, sai meidät tukijat haluamaan suojella lapsia. Piti kuitenkin olla tarkkana siinä, ettei heitä suojellut toisaalta liikaa. Lapsilla on yhtäläinen oikeus osallistua kuin tulla suojelluiksi (Karlsson 2012, 49).

Tutkimaamme aihetta on tutkittu vasta suhteellisen vähän. Toivommekin, että tutkimuksemme herättää kiinnostusta niin turvapaikanhakijalapsia kuin sadutuksen erilaisia mah-dollisuuksia kohtaan. Olisi hienoa, jos projektimme jatkuisi ja sitä vietäisiin vielä eteen-päin, ottaen opiksi meidän tekemistämme huomioista. Sadutuksen jatkuminen vastaanot-tokeskuksessa voi tapahtua tulevaisuudessa luonnollisesti jonkin yhteistyötahon toimesta.

7.4 Kehittämisehdotukset

Projektin aikana pohdimme asioita, joita muuttamalla ja kehittämällä projektista olisi saa-nut vielä kattavamman. Jotta olisimme saaneet enemmän ja kattavampaa näkemystä tut-

kimukseemme ja tutkimuskysymyksiimme, olisi käytännön toteutukseen tullut olla pidempi. Myös lasten määrän olisi ollut tarpeen olla suurempi, jotta tuloksia olisi voinut luotettavammin yleistää.

Jotta tutkimuksesta olisi saanut vielä enemmän hyötyä, olisi tutkimukselle täytynyt olla enemmän resursseja niin meidän tutkijoiden kuin myös vastaanottokeskuksen puolesta. Ikävä kyllä, tämä oli osin meistä tutkijoista ja vastaanottokeskuksen työntekijästä riippumatonta. Resurssien ollessa paremmat olisi esimerkiksi ammattitulkin käyttö ollut mahdollista. Jos henkilöresursseja olisi ollut enemmän, olisi myös vastaanottokeskuksen työntekijä voinut osallistua projektiimme enemmän vastaanottokeskuksen puolella. Tämä olisi palvellut hänen työtään, sillä tällöin myös hän olisi päässyt eri tavalla näiden lasten saduttamiseen sisään ja saanut sadutuksen käytännön haasteista konkreettisemmän käsityksen. Tietoutta ja kokemusta hän voi ehdottomasti hyödyntää työmme kirjallisen tiedon kautta, mutta saatu käytännönkokemus olisi voinut antaa vielä enemmän.

Näemme myös mahdollisena kehittämis ehdotuksena idean jalostamisen satukirjeenvaihdoksi ja sitä kautta loistavaksi työvälineeksi esimerkiksi kansainvälisyyskasvatukseen päiväkodeissa ja kouluissa. Tämä satukirjeenvaihto oli alkuperäinen ideamme ja nyt sitä voisi olla helpompi lähteä käytännössä toteuttamaan, kun kokemusta sadutuksesta on myös vastaanottokeskuksen päässä.

Toivomme, että opinnäytetyömme innostaa myös muita lähtemään tutkimaan turvapai-
kanhakijalapsia, kenties jopa sadutuksen kautta. Mahdollisuudet ja näkökulmat tähän ovat rajattomat.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. painos. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. 19. painos. Helsinki: Tammi.
- Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa, K. 2007. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Tammi.
- Kallinen, K., Pirskanen, H. & Rautio, S. 2015. Sensitiivinen tutkimuksessa. Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet. Tallinna: United Press Global.
- Karimäki, R. 2008. Näkökulmia 2000-luvun suomalaiseen lapsuuteen. Suomen kansantietouden Tutkijain Seura ry, 1–10. Luettu 15.5.2017.
http://www.elore.fi/arkisto/1_08/kar1_08.pdf
- Karlsson, L. 1999. Saduttamalla lasten kulttuuriin. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.
- Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro - Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Karlsson, L. 2006. Lapsitiedosta lasten omaan tietoon ja kulttuuriin. Teoksessa Karlsson, L. (toim.) Lapset kertovat... Helsinki: Stakes, 8–17.
- Karlsson, L. 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 17–63.
- Karlsson, L. 2014. Sadutus - Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karlsson, L. (toim.), Levamo, T-M. (toim.) & Siukkonen, S. (toim.) 2014. Your Mango, My Mango, Our Mango Storycrafting across the cultures. Exeriences in storycrafting in development coopertation and global education. Helsinki: Taksvärkki ry.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lajunen, K., Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2015. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. 1. painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Lähteenmäki, M. 2006. Turvapaikanhakuprosessi lapsen sanoin. Teoksessa Karlsson, L. (toim.) Lapset kertovat... Helsinki: Stakes, 38–41.
- Lähteenmäki, M. 2013. Lapsi turvapaikanhakijana – Etnografisia näkökulmia vastaanotokeskuksen ja koulun arjesta. Helsingin yliopisto. Väitöskirja.

Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka ja pakolaistilastot. 2016. Luettu 23.4.2017.
http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka- ja_pakolaistilastot

Maahanmuuttovirasto. Vastaanottopalvelut turvapaikanhakijoille. 2017. Luettu 5.5.2017.
http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottotoiminta/vastaanoton_palvelut

Nikunen, M. 2008. Tutkimusaineisto ja tunteet. Teoksessa Lempiäinen, K., Löytty, O. & Kinnunen, M. (toim.) Tutkijan kirja. Tampere: Vastapaino, 156–167.

Pakolaisneuvonta Ry. 2014. Turvapaikanhakijalasten vastaanotto ja edustaja. Luettu 20.5.2016.
http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=135&lang=suo

Pentikäinen, M. 2005. Loputtomalla matkalla – Kertomuksia pakolaisuudesta. Lassi Sa-resalo (toim.) Helsinki: Hakapaino Oy.

Riihelä, M. 2006. Lapset kertovat ja luovat erityisvaikeissakin olosuhteissa. Teoksessa Karlsson, L. (toim.) Lapset kertovat... Helsinki: Stakes, 21–26.

Riihelä, M. 2012. Kertominen on lapselle sanallista leikkiä. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jy- väskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 197–233.

Ruoppila, I. 1999. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Ruoppila, I., Hu- jala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutki- musmenetelmiä. Jyväskylä: Atena, 26–51.

Suomen Pakolaisapu a. Pakolaisuus maailmalla. Luettu 2.5.2017.
<http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/pakolaisuus/>

Suomen Pakolaisapu b. Yleisimmin käytetyt termit. Luettu 2.5.2017.
<http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/sanasto/http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/sanasto/>

Suomen Pakolaisapu c. Pakolaisuus Suomessa. Luettu 5.5.2017.
<http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/pakolaisuus-suomessa/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 8. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Turja, L. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 41–54.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoar- vioinnin järjestämiseksi. Helsinki, 4–11. Luettu 19.4.2017.
<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

Unicef: Lapsilakolaisten määrä kaksinkertaistunut 10 vuoden aikana. 7.9.2016. Luettu 7.11.2016.

<http://www.hs.fi/ulkomaat/a1473143385676>

Uusitalo, T. 2006. Miten päästä yli mahdottoman? Narratiivinen tutkimus itsemurhame-
netyksistä. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Yleissopimus lasten oikeuksista 21.08.1991/60.

LIITTEET

Liite 1. Saate- ja lupakirje lasten vanhemmille

HYVÄT VANHEMMAT

1(2)

Olemme kaksi kolmannen vuoden sosionomiopiskelijaa Tampereen ammattikorkeakoulusta. Teemme toiminnallisen opinnäytetyön aiheesta sadutus varhaiskasvatuksen työvälineenä pakolaislasten kanssa. Yhteistyökumppanina toimii ... vastaanottokeskuksen Tutkimuksemme tarkoituksena on saduttaa lapsia ja järjestää saduista koostuva näyttely. Tavoitteenamme on tukea lasten itsetuntoa sadutuksen avulla ja tuoda heidän kokemuksiaan esille.

Sadutus menetelmänä on yksinkertainen; sadutusmenetelmässä lasta kehoitetaan kertomaan satu tai tarina. Aikuinen kirjaa sadun juuri niin kuin lapsi sen kertoo. Kun satu on valmis, aikuinen lukee sadun lapselle ääneen. Lapsi saa myös muuttaa ja korjata tarinaa niin halutessaan.

Emme tuo tutkimuksessamme esiin yksittäisten lasten tietoja eikä lapsenne ole tunnistettavissa lopputyössämme. Tarkoituksenamme on kuitenkin projektin lopuksi pystyttää näyttely ... vastaanottokeskuksessa, jossa lapsen sadut ja hänen piirtämänsä kuvat olisivat lapsen omalla nimellä. Kuvia ja satuja tullaan käyttämään lopputyössä, mutta ilman lapsen tunnistetietoja.

Tutkimukseen pyydetään asianmukainen tutkimuslupa. Opinnäyte tullaan julkaisemaan internetissä osoitteessa www.theseus.fi. Opinnäytetyömme ohjaajana toimii Merja Repo (puh. +35850336452 sposti merja.repo@tamk.fi).

Jos lapsenne saa osallistua sadutukseen, pyydämme Teitä palauttamaan ohessa olevan lomakkeen ...:lle, päivämäärään xx.xx.2016 mennessä.

Teille heränneet kysymykset voitte esittää ...:lle.

Ystävällisin terveisin,

Jutta Holtt (jutta.holtt@soc.tamk.fi)

Jenna Säily (jenna.saily@soc.tamk.fi)

Lapseni _____ saa [] / ei saa [] osallistua sadutukseen.

Lapseni _____ sadut ja piirustukset saa [] / ei saa [] julkaista näyttelyssä.

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Päiväys

Liite 2. Vastaanottokeskuksen työntekijän haastattelukysymykset

1(1)

1. Millaisena koit projektin yleisesti?
2. Sopiiko sadutus tavaksi kuulla turvapaikanhakijalapsia? Miksi/miksi ei?
3. Mitä hyvää projektissa?
4. Mitä kehitettävää?
5. Millaisia haasteita näet sadutuksen käytössä turvapaikanhakijalasten kanssa?